МАРКО В ПЕКЛІ

ДІЙОВІ ОСОБИ

Марко.

Приятелів, начальник станції Плутанина.

Панаженко, агент для відсилання вантажу.

Матрьошкін, телеграфіст,

Буфетник.

Спринцовка, фельдшер, Маруся.

Хламушка, безпритульний хлопчик.

Левкоїв, лікар,

Н а ч с т а н ц і ї "Чортів тупик".

Ворон, телеграфіст,

Князь.

Іванов.

Старий з юнаком-сином.

Жінка з дитиною.

Полковник.

Поет.

А н к е т о в, реєстратор.

Л і л і т, цариця пекельна.

Фанфаріель, Козерог, Рудий, Помідорка — особи в інтермедії

Дідько, пекельний убиральиик.

Цензор.

Завгублітом

Колишній хуліган.

Сучасний хуліган.

Хатня хазяйка.

Хабарник.

Розтратник.

Ґвалтівник.

П 'я н и ц я.

Прогульник.

Козак.

Службовець.

Золота мрія, Спокуса, Дезіре, Фільма в і д ь м и .

Султан, Юрко, Перекладач, Фіямета, Амалія, Плезант, Дуня, Негр — особи в інтермедії

Два червоноармійці.

Мішочники.

Ч о р т и, тіні людей,

пекельні чини і дівчата.

ДІЯ ПЕРША

Станція Плутанина. Невелика залізнична станція Плутанина. Зала для публіки всіх класів. Просто — великі вікна і двері на перон, праворуч — буфетний прилавок, ліворуч — віконце каси; двері телеграфу й двері контори для приймання вантажу, перед ними звичайні вокзальні десятичні терези. За буфетом вхідні двері з вулиці. Зимовий день. Увіходить фельдшер Спринцовка, середнього віку людина, довгоносий, з ріденькою борідкою, в окулярах, червоному шарфі і повстяниках. Крякає, тупотить ногами і підходить до буфету.

Спринцовка. Ну й мороз, бодай йому сто чортів! Березень місяць, а такі морози, просто навіть з наукової точки зору і то необъяснимо. Барометр так і лізе вгору. (Дме на пальці.)

Буфетник (наливає в чашку з пляшки). Бога забули — через те. З того часу, як прийшли більшовики, немає ладу ні на землі, ні на небі. Споживайте на здоров'я, нас-1 тоящий первак. Не самогон, а мармелад.

Спринцовка (п'є і крекче). Пред... предрозсудок. Погода залежить від метео... метеороло... ф-фу! Ну й чорт! Де ти дістав такого? Аж у носі... ф-ф... метеорологічних причин.

Матрьошкін (вибігає із своїх дверей). Ану, Трохиме Прокоповичу,' і мені — так змерз, що аж руки заклякли. А! Оверкію Івановичу, поважання. Ну, як з медицинської точки зору? Як у вас у лазареті? (П'є.) Все гаразд?

Спринцовка. З медицинської точки зору хвершал має повне право на доброхотні приношення, цебто гонорар-від пацієнтів, як-то курки, яйця, масло і таке інше. Но глав-лікар забороняє. Чи може ж за таких умовин посуватись уперед наука?

Матрьошкін. Ну, звісно, не може. Ну, а як ваші літературні твори? Пишете щось нове?

Спринцовка. Хіба ж можна писати за теперішніх умовин? Ви ж знаєте, що я написав комедію і чотири драми. Но Наросвіта2 забороняє; каже: "міщанська ідеологія". Чи може ж посуватися вперед мистецтво за таких умовин?

Увіходить Маруся, молода гарненька дівчина з оберемком і береться розпалювати грубку. Обидва підходять до неї.

Спринцовка. Що я бачу?! Маруся?! Дозвольте вам допомогти, хіба ж можна з такими чудовими ручками і враз у грубку?

Матрьошкін. О жорстока Марусю! Невже ж для вас лучче ця грубка, ніж моє серце, що палає до вас гарячіше за всяку грубку, навіть паровоза! Ви ж знаєте, що я неабияк, а з серйозними пропозиціями.

Спринцовка. Дозвольте презентувати вам лакричного корня з власної аптеки. Можете вживати замість чаю, дуже смачний.

Маруся (підводиться). Ах, та одчепіться,ви від мене з вашими пропозиціями та презентами. Тут просто хоч з мосту та* в воду, а вони чіпляються. Нічого вам робити. (Іде.)

Спринцовка (заступаючи їй дорогу). Та в чім справа? Чого ж ви сердитесь? Ми до вас з усією щирістю.

Матрьошкін. З серйозними пропозиціями.

Маруся. Чула вже ці пропозиції, буде "з мене, край. Сьогодні пропозиції, а завтра з квартири женуть — добрий начальник станції! Як я не схотіла слухати його капосних зальотів, так він батька з квартири жене. Хворого, старого, що весь вік гарував, як проклятий, а як занедужав, то геть. Нехай краще мене не чіпає — ще побачимо, хто кого вижене. Я до міста поїду, скрізь розкажу про всі їхні викрутні та шахрайства з вагонами. Думають, я не бачу. Якби не батько старенький та хворий, я б давно покинула цю остогидлу станцію та поїхала до своєї трупи — весь час мене товариші кличуть. Пропозиції мені їхні потрібні — теж. (Виходить на перон.)

Спринцовка (біжить за нею). Марусю! Марусю! Постривайте!

Матрьошкін. Ну й сердита^ж дівчина! Ще й справді донесе про теє... Гм. (Чухає потилицю.) Треба сказати Приятелеву, щоб її не чіпав. Теж залицятись вигадав, стара собака. (Іде до себе.) На пероні чути дзвінки, свистки, гудок і шум поїзда. У залу ввалює кілька чоловіків і жінок,

одягнених у найрізноманітніше дрантя з мішками за плечима (мішочники).

1-й ч о л о в і к. Ну й мороз, бодай йому, а ще ж до села верстов із десять, одубієш у полі.

2-й чоловік. Та вже краще в полі, ніж у тих проклятущих вагонах з вибитими шибками. Там хоч ітимеш, нагрієшся. Ех, тільки б до Вересів добратись.

Жінка (в плюиіовій ватній кофті і повстяниках). Скажіть, будь ласка, ви теж до Вересів?

2-й чоловік. Хм...

Жінка. Мені б, знаєте, хоч би трошки борошна дістати та сала дітям... Не знаєте, там ще дають?

2-й чоловік. Ще б таким бариням, як ти, не дати! Хо-хо. Там на тебе давно чекають. Дадуть, ще й зверху притрусять.

1-й чоловік. Ха-ха-ха! Замість пудри.

2-а ж і н к а. Та що ви їх питаєте, голубочко? Це ж спекулянти, настоящі ефіопи, ходім зо мною. У мене є знайомий чоловік, він нам усього дасть.

1-а жінка. От спасибі, голубочко, а то, вірите, діти голодні... просто хоч... А ви не знаєте, портьєри він не візьме? Хороші — суконні, можна костюм пошити. (Показує.)

2-а жінка. Та вони ж зелені, ще й гаптовані. Обидва чоловіки регочуть.

1-й чоловік. Здається, тут і по чарці можна. (Озирається.)

3-й ч о л о в і к. А ви б, товариші, краще йшли звідси к чортовій матері, все одно у Вересах нічого не дістанете, тут наше село.

4-й чоловік. Еге, зась!

1 —й ч о л о в і к. Що таке? Твоє село? А по сопатці не хочеш? 3-й чоловік. Ану, ну! 1-й чоловік. Ану, ну!

Сваряться кулаками. Увіходить Хламушка, безпритульний хлопчик літ 14, ледве вкритий якимсь лахманням і майже босий, він мерщій тулиться до грубки.

1-й чоловік (до нього). А ти чого тут? Зараз же геть звідси, вошивець!

Хламушка. Не хвилюйтеся, дяденьку, нам із вами не по дорозі.

1-й чоловік. Ще б пак по дорозі! Тобі, сволоті, одна дорога — в пекло.

Хламушка. А що ж? Я з охотою. Хоч у пекло, аби тепло, той же курорт.

1-й чоловік. Тьфу!

Увіходить Приятелів — начстанції, товстий, червонопикий, у формі, і Панаженко — агент для відсилання вантажу, хмурого вигляду, сухий, із довгими рудими вусами.

Приятелів (мерщій починає гримати). Це що таке? Що за непуття? Знов мішочники. Зараз же забирайтесь звідси!

1-й чоловік (пробує суперечити). Ну, ну, ти, потихше. Тепер не старий режим...

Приятелів. То ти ще базікати! Ану, куме, візьми їх як слід.

Панаженко (мовчки бере 1-го чоловіка за комір). Ви-німайся! (Виштовхує його через задні двері.)

1-й чоловік. Як ти смієш? Ми паса...жири. (Зникає.) Приятелів. Геть усі!

Панаженко. Пасажири? То ось тобі квиток... (б'є одного по шиї), а ось і плацкарта. (Б'є другого.)

Виштовхують усіх, крім Хламушки.

Приятелів (до Хламушки). А ти чого, мерзото? Зараз же геть, вошивець!

Хламушка. Дозвольте погрітись, дяденьку, змерз дуже.

Панаженко. Я тобі так нагрію...

Хламушка тікає. Обидва сідають ліворуч за стіл на авансцені.

Приятелів. Теж... пасажири... публіка... Гей, вартовий по станції!

Буфетник (з місця). Слухаю, вашескородіє. Приятелів. Службовий поїзд готовий?

Буфетник (також). Так точно, вашескородіє. Приятелів. Зараз же подавать на першу путь. (Свистить у свисток.)

Буфетник гуде в маленьку дудочку й зараз же становить на стіл тацю, на якій стоять підряд великий мідний чайник і чотири чашки.

Приятелів. Товариш машиніст, розводьте пару. Панаженко дістає з кишені пляшку коньяку і вливає в чайник. , Приятелів. Одправляй.

Панаженко наливає дві чашки, обидва беруть і п'ють.

п р и я т е л і в. Станція Плутанина , поїзд стоїть три хвилини. Давай третій. (Панаженко тричі дзвонить по чарці.) Поїхали!

П'ють. Буфетник виходить.

Приятелів. Добрий коньяк, це, мабуть, ще петлюрівський.

Панаженко. Куди йому, куцому, це ще особоуповнова-женого Союза городов З.

Приятелів. Це все добре, але чого це немає звісток з Чортового тупика ? Чи одержали вони останні вагони, чи ні? Як би нам не влипнути, куме? Невже ж вони і досі не продали вантажу?

Панаженко. Певно, що не продали. Це ж не коньяк або цукор — військовий одяг одразу не сплавиш.

Приятелів (затуляє йому рота). Тс, дурний, роззявив пельку (озирається) на всю станцію... військовий одяг! Чорт горлатий! Я гадаю, що треба б тобі-з'їздити туди, щось мені непевно.

Панаженко. Що ж, можна і з'їздити. —

Приятелів. Да треба б ще кудись пересунути ці два вагони, а то якраз хтось наскочить.

П а н а ж е н к о; Нехай наскочить,— маємо акта, що осі перегоріли... діло чисте.

Приятелів. У тебе все чисте... Ну, то коли ж поїдеш на Чортів тупик?

Панаженко. Та про мене хоч і завтра.

Приятелів (повеселішав). Ну, то й добре! Станція Чортів тупик, поїзд стоїть цілий рік. Одправляй! .

Панаженко наливає й дзвонить тричі.

Приятелів. Поїхали.

П'ють.

Ну, й знаменитий же коньяк, ха-ха-ха! Машиніст, розводь пари, сукин сину!

Панаженко виймає з кишені другу пляшку і вливає в чайник.
Приятелів. Рушай далі. (Наливає чашки.) Станція "Кінці в воду", немає ні проїзду, ні проходу. Ха-ха-ха! А ми проїдемо, матері їх біс. Ха-ха-ха!

П'ють.

І самі поїдемо, і Марусю візьмемо, ну й гарна ж дівчина, бодай її,— прямо аж за серце бере!

Панаженко. Гарна то гарна, та до рук не йде. Краса-виця, що з-під столу кусається. На цю, брат, станцію не доїдеш, пари нестане, схід дуже крутий...

Приятелів. Хто я? Да коли я схочу, то сьогодні ж моєю буде! Сьогодні ж! Га! Я їй покажу, як мною нехтувати! Батька з сторожки вижену, не покориться — силою візьму. (П'є.) Хіба вже я не начальник станції? Не таких брав.

Увіходить Маруся.

Приятелів. Марусю! Марусечко! (Зводиться на ноги.) Станція моєї душі, паровоз мого серця! Тільки-но про вас розмовляли, вірите, аж у голову вдарило (хитається), як вас побачив.

Маруся (здержуючись). Федоре Мироновичу, невже ж ви справді звеліли батькові вибратись? Хіба ж так можна, він же хворий, старий, увесь свій вік працював на станції. Куди ж я його діну, та ще зимою?

Приятелів. Що робити, що робити, Марусю, я ж тут не при чому. (Розводить руками.) Начальство примушує — циркуляр. Нічого не поробиш — він же не може працювати, ну, значить, треба очистити квартиру,— закон.

Маруся. Це неправда! Не може бути такого закону, ви самі не хочете, самі. О, благаю ж вас, змилуйтеся, куди ж нам дітися зимою. Йому ж і виходити не можна, він умре, коли його винести з теплої хати, ви розумієте,— умре. (Плаче.)

Приятелів. Ну, от уже й плакати. Заспокойтесь, сідайте. (Силою сажає її за стіл.) Випийте ось чаю. (Подає їй чашку, вона одштовхує.) Ви ж самі винуваті, Марусю, конеш-но, якби ви... (стишуючи голос) як би ви схотіли, то, може б, я що й придумав... але ж ви й дивитися на мене не хочете... а я вас так кохаю, що аж серце горить...

Маруся плаче.

Слухайте, тут незручно розмовляти. (Схиляється до неї.) Приходьте до мене сьогодні увечері, коли згодитесь на мої умови... то я для вас все зроблю — все. (Обіймає і цілує.) Ластівка, зіронька моя коньячна.

Маруся (зривається на ноги). Геть! Так ось яка ваша правда! Коли в мене батько вмирає, ви нас на вулицю викидаєте, та ще примушуєте, щоб я за його життя честю своєю заплатила! Ґвалтівник, душогуб проклятий! І я ще перед ним плакала, благала. То добре ж! Не діждете, щоб я вам покорилась. Зараз же напишу в армію про всі ваші шахрайства з вагонами, з військовим вантажем. Ви думаєте, я нічого не знаю?

Обоє зриваються на ноги.

А! Злягались. Ви думаєте, я не знаю, як ви вагони на другу станцію переправляєте, де ваші приятелі їх з аукціону продають, а гроші вам посилають?

Приятелів. Да ти з глузду з'їхала! Що ти брешеш! Брехня!

М а р у с я. А! Брехня? Може, хочете, щоб я сказала, на яку станцію?

Панаженко (хапає її за руку). Та ти що брешеш, суко!

Маруся. Геть! На станцію Чорний тупик.

Обидва кидаються на неї, хапають за руки і затуляють рота.

Панаженко. Мовчи. Акторка паршива. Уб'ю! Маруся. Геть! Пустіть! Кричати буду! (Вивертається й утікає.)

Приятелів і Панаженко хвилину дивляться один на одного, пороззявлявши рота, і потім гуцають на стільці, вилупивши очі.

Приятелів. От тобі й маєш. (Сопе, увесь засапавшись.)

Панаженко. Це все ти із своїми ласощами! Теж розпалився, паротяг попсований!

Приятелів (розлючений). Як ти смієш, сволото! Я начальник станції!

Із своїх дверей вбігає схвильований і переляканий Матрьошкін.

Матрьошкін. Ви тут? Біда! Таке лихо, що й тікати нікуди!

Приятелів (зіскакує переляканий). Га! Що таке! Чого ти кричиш, як з ланцюга зірвався. (Сопе.)

Матрьошкін. Еге, зірвався. Тільки-но телефонували зі станції Бестолочь, що до них приїхав уповноважений особого відділу армії... з мандатом півтора аршина.... шукає загинулі 26 вагонів військового вантажу... має право одправлять состави, рббити вийомки, розстрілювати на місці.

Приятелів (сідає приголомшений). Діждались. Панаженко зривається на ноги.

Матрьошкін (задихаючись). Уже розстріляв начальника станції на Осиноватій, а зараз їде прямо до нас, уже виїхав (ляскає зубами від жаху), через півгодини буде.

Панаженко. Ну, то нехай їде, анахтема, багато він у нас найде. У книгах таке, що сам чорт ноги поламає, не то що...

Приятелів (зривається). А вагони, два вагони — біля водогону! Я ж тобі казав, щоб ти їх забрав... там же амуніція, одяг.

Панаженко (хмуро). Акт є, що осі перегоріли...

Приятелів (з жахом). Маруська! Розкаже, мерзавка, зрадить! Пропав, погиб, як собака на вокзалі.

Панаженко. Треба її зараз же куди-небудь....

Приятелів. Еге, еге, зараз же куди-небудь заманити, заперти хоч на цей час; ходім зараз же, скоріше, скажемо, що її кличуть, а там хоч у старе депо або... (Ідуть до дверей.) Господи, пронеси тільки цю халепу, то я, то я...

Матрьошкін (переляканий, чіпляється за них). Ка-лавур! Товариші, куди ж ви! Так не можна, він же зараз же приїде. Я теж утечу.

Приятелів (хапає його за комір). Тільки попробуй, мерзото, то я тебе так оперіщу, що за третім семафором гавкнеш. Зараз же іди до апарата і сиди. Укупі крали, укупі відповідатимемо.

Панаженко (підносить кулак до його носа). Уб'ю і не писнеш.

Приятел ів(бере його за комір І випихає за двері телеграфу). Сиди.

Обидва хутко виходять. Пауза.

Тихо увіходить буфетник, прибирає посуд зі столу, позіхає, чухається

і меланхолійно колупає в носі. Нараз чути дзвінки і стук апарата, після чого Матрьошкін із жахом вискакує із своїх дверей, збивши з ніг буфетника, біжить без шапки

на перон.

Матрьошкін. їде! їде! (Убігає.) Буфетник (присідає І хреститься). Допився.

Чути, як на перон влітає поїзд, і тієї ж хвилини розлягається владний і роздратований голос Марка. Буфетник прислухається. Чути, як поїзд мчить далі після звичайних гудків.

Марко (за дверима). Де начальник станції? Як немає? А де ж він? А ти хто? В якій конторі? Чому ж нікого немає на пероні! (Хутко увіходить в залу. Це рішучий на вигляд, ставний, молодий чоловік, у військовій формі, в кожусі, з наганом І в папасі. На гнівному І владному його обличчі часом проступає вираз великої втоми, навіть хворості.)

Слідом за ним ідуть 2 червоноармійці.

Марко (до червоноармійців). Я уповноважений особого відділу другої армії, ось мій мандат. (Виймає і показує великий мандат.) Маю надзвичайні уповноваження щодо розшуку загинулих вагонів з вантажем Червоної Армії. Армія б'ється на фронті з нечуваною відвагою, не маючи ні спочинку, ні зміни, а тим часом різні мерзавці перехоплюють по залізницях вагони з військовим приладдям, із провіантом, одягом, крадуть,' ховають, продають. Немає зради гіршої за такого злочинства. Ми мусимо нещадно, без милосердя нищити таких гадів, і я вимагаю вашої допомоги в цьому. Я маю відомості, що на цій залізниці пропало 26 вагонів військового вантажу, ми мусимо їх знайти, ми мусимо повернути нашим бійцям те, що допоможе їм звалити наших ворогів, і я зроблю це, не зупиняючись ні перед чим. І хоч би мені прийшлося розстріляти безліч мерзавців, я знайду ці вагони, я поїду за ними скрізь, хоч у пекло! Зараз же обшукати всю станцію. Не дурно ж усі поховались, ясно, що тут кубло цих злочинців.

У цю хвилину від перону йде Спринцовка, байдужно посвистуючи й помахуючи ціпком.

Марко (зараз же накочується на нього). А! Ти хто! Зараз же взяти його.

Червоноармійці хапають Спринцовку.

Спринцовка (переляканий). Як! Що? Що таке? Дозвольте?

Марко. Мовчать! Ти хто? Агент для висилання вантажу? Посадіть його на той стілець і шукайте далі.

Червоноармійці садять Спринцовку на стілець і виходять.

Спринцовка. Та нічого подібного. Я хвершал!

Марко. Хвершал? То чого ж ти комедію клеїш?

Спринцовка. Тільки одну комедію, товаришу комісар, а що Наросвіта забороняє, то це тільки так — їй богу, я більш не буду. Це ж у неслужебний час.

Марко. А, більш не будеш,— покажи документ.

Спринцовка (подає документ).

Марко роздивляється.

Слово честі, я тільки одну комедію.

Увіходить нерішуче Хламушка і знов суне до груби.

Ч'-М арко (помітивши його). Хто це? Ти хто? А, це, певно, . якийсь безпритульний...

Хламушка. Дозвольте погрітись, дядінька. Марко. Грійся, хлопче, коли є де. Але ж ти зовсім босий. Звідки ти? Як тебе звати?

Хламушка. Хлопці звали Хламушкою.

Марко. Хламушка... Яке химерне ім'я. Звідки ж ти?

Хламушка. А я знаю?

Марко. Правда... Ну, то що ж ти тут робиш? Хламушка. Як що, звісно — чекаю на щуку. Марко. На яку щуку?

Хламушка. То хіба ж ви не знаєте — на поїзд, на паротяга, що в його на пузі "Щ" написано.

Марко. Ага, це ти, значить, на паротязі їздиш. То ж то ти такий чистий.

Хламушка (береться за щоки). Це в мене загар.

Марко. Добрий "загар"! То куди ж ти їдеш?

Хламушка. Звісно, куди — на курорт, на південь. Там десь повинен бути і мій шматочок сонця, ніяк, розумієте, знайти його не можу.

Марко. Чимало ж ти, мабуть, намерзся, хлопче, поки шукав свого шматка сонця... роздягнений, босий. Ех! (Риється в своїй торбині й виймає пару чобіт.) На ось тобі ці чоботи, у мене є другі, а то й сонця не діждеш, бери.

Хламушка (у захваті). От спасибі вам, товаришу! Щоб вам завжди було так тепло, як на паровозі. (Обуває чоботи.) Хай ніхто не одніме у

вас вашого сонця! Ура! (Тупотить ногами, схожий у величезних для нього чоботях на "кота в чоботях".)

Сміло в ногу, На вільну дорогу, Уверх голова Раз-два!

А тепер рушати можна!

Марко (сміється). Поїдеш?

Хламушка. Ого! Прощавайте поки. Може, ще зустрінемось, то я вам віддячу. У пекло для вас піду, а віддячу. (Вибігає.)

Червоноармійці тягнуть на смерть переляканого Матрьошкіна.

1-й червоноармієць. Знайшли ще одного, товаришу начальник! В убиральні сховався.

Марко (грізно). А! Ти хто? Начальник станції?

Матрьошкін (ляскаючи зубами). Те-те-теле-леле. Я теле-те.

Марко. Через вашу станцію проходило 26 вагонів з приладдям і одягом Червоної Армії. Ми їх не одержали. Де вони? Негайно відповідай, а то зараз же всіх розстріляю. Де вагони? Куди ви їх заподіли?

Матрьошкін. Я не знаю... я нічого не знаю. Я теле-теле-гра-фіст.

Марко. А, телеграфіст. А де начальник станції? Де вартовий? Ти телеграфіст, то чого ж ти в нужник сховався? (Тупає ногами.) Зараз же відповідай, де вагони! Я вас виведу на чисту воду, зрадники, мерзавці, шахраї! Станцію зруйную, рейки на рейці не зоставлю, а свого доб'юсь!

Матрьошкін. їй-богу, я нічого не знаю.

Марко. А, ти не знаєш. Зараз же подай усі книги.

Матрьошкін. Які книги? Я не знаю ніяких книг.

Марко (виймає наган). А, так ти не знаєш? А красти ти знаєш?

Спринцовка (в жахові лізе під стіл). Калавур!

Матрьошкін. Ні, ні! Я знаю! Я зараз!

1-й червоноармієць. Товаришу начальник, там біля водогону стоять якісь два вагони, напевне, що військові.

Марко. Негайно одкрить і донести мені, що там таке. Та обшукайте всю станцію.

Червоноармійці виходять.

Марко. Ну, то що ж книги?

Матрьошкін. Я зараз. (Іде в двері за терезами.) Пропав, погиб ні за собаку.

Марко (до Спринцовки). Та чи будеш ти тихо сидіти, чи ні! Попробуй мені тільки втікати, я тебе враз розміняю.

Матрьошкін (тягне кілька великих книжок із справ). Ось книги.

Марко. Клади на стіл. (Виймає з кишені пачку накладних.) Сідай.

Матрьошкін сідає. Марко теж. Так. То, значить, ви телеграфіст. • Матрьошкін. Так точно. Телеграфіст Матрьошкін. (Він трохи отямився.)

Марко (пише). Так, Матрьошкін. То все ж таки, де ж начальник станції? Який у вас штат? Хто завідує відсиланням вантажу? Де ж вони всі поділися?

Матрьошкін. Дозвольте доповісти. Начальник станції Приятелів Фе Ме, конторщик-для відсилання вантажу Панаженко Ме Ке і я, телеграфіст.

Марко пише.

Певно, що вони кудись пішли, може, в депо, оглядати ремонт. Є ще сторож, але він слабий.

Марко. Так. Це ми з'ясуємо. Але стережись мене дурити. Поки що ось яка справа. За цими накладними я простежив вагони до вашої станції — маємо №№ 0689, 0174, 0031, 7866... так. Ці номери проходили через станції Осиновату,

Перекидну, Безтолоч, Собачий ніс, а ці: 0911, 0224, 0666 і 0729, так, і 0729 (береться за голову), так, 0666 і 0729, оці через станції Тартарари, Три тузи і знов Осиновату, потім з того боку слід губиться коло станції Чортомлик. Так. Де путьовки?

Матрьошкін (перегортує справу). Ось — 0869, 0174, 0031, 7866.

Марко (позначає у себе олівцем). Так. Якого числа приходили?

Матрьошкін. 17 грудня.

Марко. Так. 17 грудня. (Дивиться у справу.) З якої станції?

Матрьошкін. З Безтолочі. Марко. Куди одправлено?

Матрьошкін (помітно посмілішав). На станцію Чортомлик.

Марко. Нічого подібного. Якби вони проходили через Чортомлик, вони б пішли далі через Кривякіно, Козлову Рудню і Висуньязик. Але там вони не проходили. Де ж вони?

Матрьошкін. Я... я не знаю, за путьовками від 18 грудня під №№ 187 396 і 187397 ці вагони...

Марко (витирає піт з лиця). 187396 і 187397. (Записує.) Це якась плутанина. Шукай краще ті номери, що йшли через Тартарари і Три тузи — 0911, 0224, 0666 і 0729.

Матрьошкін (перегортує справу). Єсть. 1911—26 грудня, 0224, 0666 — 28 грудня і 0729 — 29 грудня.

Марко (дивиться у справу і записує). 28 грудня. Так. (Знов витирає піт.) Принесіть мені склянку води, щось у мене голова болить.

Спринцовка (зривається й приносить воду). Зволь-те, товаришу комісар.

Марко (не беручи води). Куди відіслано?

Матрьошкін. Через станцію Приятная на станцію Чортомлик.

Марко (стукає кулаком по столу). Знов Чортомлик! Та що ти мені морочиш... голову! Я ж тобі казав, що я тільки-но був на Чортомлику і там ніяких вагонів не проходило. Я тобі покажу, як мене дурити! Усіх розміняю к чортовій матері!

Матрьошкін (переляканий). Я... я не знаю. Згідно з путьовками під № двіс... двіс... двісті... двісті...

Марко (до Спринцовки, що чекає з водою.) А тобі чого! Спринцовка. Води просили.

Марк о. А! (Жадливо п'є воду.) Через ваші шахрайства я два тижні товчусь як проклятий по всій залізниці, не роз^ дягався, не вмивався, майже не спав. У голові гуде, намерзся так, що аж шкура болить. Другий день то трясе, то в жар кидає,— дай ще води.

Спринцовка. Дозвольте зауважити, може, у вас температура, жар? Може, дозвольте градусник поставить. (Виймає з кишені термометр.) З медицинської точки зору...

Марко (розлючений). А тобі яке діло! Я тобі як поставлю оцього градусника (виймає наган), то одразу прохолонеш.

Спринцовка (жахнувшись, ховається за Матрьош-кіна). Я... я і так не гарячий, я тільки як бувший фершал... може, у вас, вибачайте, сипняк?

Увіходять обидва червоноармійці й несуть перед собою кілька клунків кожухів і білизни.

1-й червоноармієць. Єсть, товариш начальник! Обидва вагони з військовим майном. Кожухи, білизна. Так що на всіх підштаниках військові печатки.

Марко (зривається на ноги). А! Так ось воно що! Попались мерзавці! Негайно кажи, де решта вагонів, або зараз же поставлю до стінки.

Матрьошкін. Яж вам казав,' що у нас немає. Відіслано на ста... ста... станцію Чор... Чор... Чортомлик, згідно з путьовками під номерами двісті... двісті вісімдесят ти... ти... тисяч трис... трис... трист...

Марко (стукає кулаком). Так ти знов мені будеш морочити голову із своїм Чортомликом! Не досить того, чого у вас на станції два вагони з нашим майном!

Матрьошкін (в розпачі). Ці вагони нічого не доказують! Ми їх перечепили, бо в них позагоралися осі. Вони ж тільки позавчора прибули. Ось і акт про це. (По-казує.)

Марко (вихоплює акта). "Березня одинадцятого, комісія в складі начстанції..." (Злісно мне й шпурляє акта.) А, щоб чорт забрав вас з вашими осями, актами, путьовками та іншим безглуздям! Певний, що злодії, а доказати не можна. А на яку станцію йдуть ці вагони?

Матрьошкін (жалібно). Та все на ту ж, на станцію Чор... Чор... Чортомлик.

Марко (сідає на стілець, похиливши голову на руку). Дійсно, що це якась чортова плутанина з цим Чортомликом. Вертиться, підходить до рук, а хочеш узяти — Чортомлик! Та що тут у вас такий холод, прямо аж всього трясе. (Береться за голову.) І голова неначе чужа...

Спринцовка (знов наближається). Вибачте, товаришу комісар, може, дозволите помацати вашу селезьонку, може, у вас, справді, гм, сипняк.

Марко (зривається, розлючений). Та чи довго ти будеш чіплятись домене із своїм сипняком!.. Я тобі, мерзавець, усі печінки перемацаю.

Спринцовка (із-за столу). Я нічого... я тільки з медицинської точки зору.

Вбігає Маруся, схвильована, задихана, з розкуйовдженим волоссям, без верхнього одягу.

Матрьошкін (з жахом). Кінець! Усе пропало.

Маруся (підбігає до Марка). Товаришу комісар! Злочинство! На цій станції діються великі злочинства! (Вона задихається.)

Марко (підводиться здивований). Хто! Хто ви така?

М а р у с я. Я дочка тутешнього сторожа... Мене заманили й заперли в старому депо... щоб я не виказала вам їхніх шахрайств... але я зламала грати і вирвалась... Дивіться, всі руки в крові...

Марко (хапає її за руки). Хто! Хто зробив це насиль: ство?

Маруся. Начальник станції. Він увесь час чіплявся до мене, не давав спокою, примушував стати його полюбовницею... гнав із хати хворого батька, а коли я сказала, що одкрию всі їхні шахрайства, вони заперли мене обидва — укупі з конторщиком Панаженком, загрожували вбити,— я сама хотіла написати про все в Червону Армію... але якраз... ви приїхали.

Марко (схвильований). Так, значить, це правда! Значить, тут пропали наші вагони!

Маруся. Да, да, багато вагонів, я сама тільки недавно довідалась.

Марко (до Матрьошкіна). А! Попались мерзотники. Ну, то кажіть же швидше, де, де поділись ці вагони. Це дійсно якесь крутійство, я б'юсь тут цілу годину і не можу добратись до товку. За книгами вагони відіслано на Чортомлик, а в Чор-томлику їх немає, як крізь землю провалились.

Маруся. Да, да, за книгами все чисто, але справа в тому, що замість Чортомлика вони нібито помилково відіслали ці вагони на станцію Чорний тупик — зовсім на другу дорогу — в напрямку Умані, адже ж їх ціла зграя — кондуктори, конторники та службовці на Чорному тупику. Там і стояли ці вагони місяць або два, поки не мине законний строк, а

тоді їх продають, а гроші ділять, і причепитися не можна, бо за книгами все чисто.

Марко (в захваті ч хапає Мару сині руки). Спасибі, спасибі тобі, дівчино! Просто аж у голові проясніло. А то я вже й сам став думати, може, справді сипняк... Але де ж ці мерзавці — начальник і конторник,— де вони сховались?

Маруся. Певно, вони в слюсарні при новому депо, там вони завжди пиячать.

Марко (грізно дивиться на Матрьошкіна, той не знає, куди дітись). Ну! Так ось, значить, які твої путьовки! Ось перегоріли (наступає на нього), акти, книги, станція Чортомлик!

Матрьошкін (белькотить). Змилуйтеся, я ж ні при чому, я тільки теле-те-теле-те...

М а р к о. А, тепер змилуйтесь. (До червоноармійців.) Зараз же йдіть з ним у слюсарню, нехай він покаже, де сховались ті двоє, та негайно приведіть усіх сюди.

Червоноармійці (до Матрьошкіна). Ходім... ти...

Матрьошкін. Дозвольте хоч пальто взяти.

Марко (зловіще). Підеш і так. Скоро тобі і без пальта буде жарко.

Червоноармійці і Матрьошкін виходять,

Марко (до Марусі). Ми не забудемо твоєї послуги, дівчино! (Тисне їй руки.) Коли б ти знала, як потрібні там, де б'ються наші брати, як потрібні там усі ті речі, що їх так нахабно крали ці злочинці. Коли

непереможна одвага пориває вперед наших бойців, немає сили, щоб зупинити цей порив,— ні злива, ні ледяна вода, ні буря заліза й вогню, що сиплеться над їхніми головами з ворожих гармат... І скільки раз доводилося мені самому, промерзлому й змоклому до нитки, не мати сухої сорочки, щоб зогріти скоцюбле тіло; ганчірки, щоб обернути поранені ноги. Два тижні я товчусь по всій залізниці, як Марко по пеклу, шукаючи наших вагонів... що вкрали ці мерзавці. Два тижні я не роздягався, не вмивався, не спав, два тижні неначе в якійсь маячні проходять передо мною вагони, станції, рейки, безглузда плутанина цифр, паперів, книжок та шахрайських мармиз... Я знайшов і відіслав дванадцять вагонів, і я знайду їх всі, хоч би довелося й поставити дибки всю залізницю та постріляти всіх хижаків! (Задихається і береться за голову.) Але не легка ця справа, дівчино. Я радніший двадцять раз переходити річку під шрапнеллю з обох берегів, ніж шукати правди у цих книжках та справах, що од самого їхнього виду у мене туманіє в голові та кидає то в жар, то в холод... Я й сам не знаю, що зі мною робиться. Ніколи я не почував такої втоми, як зараз. (Береться за голову.)

Маруся. Вам треба одпочити хоч трошки, вигляд у вас зовсім недужий.

Спринцовка. Я ж казав їм, щоб поставити градусник,— не хочуть.

Марко (розлючений). Ти знов із своїм градусником.

Спринцовка тікає. Увіходять обидва червоноармійці, ведучи Приятелева, Панаженка і Матрьошкіна.

1-й червоноармієць. Привели, товаришу комісар.

Марко (одразу ж напосідає на них). Ти начальник станції? Де 26 вагонів військового вантажу, що йшли через вашу станцію на станцію

Чортомлик і далі? Мовчите? Не знаєте? То я вам скажу, мерзавці, драпіжники, шахраї! Про станцію Чорний тупик ви чули?

Приятелів. Пропали...

Панаженко. Виказала підла сука...

Марко. Ти, телеграфіст! Зараз же шліть телеграму на станцію Чорний... Чортів... Чортів тупик, що я заарештую всі вагони, що належать армії... Негайно відіслати їх на нашу адресу... (В найсильнішому гніві.) Так ви вже цілі поїзди будете красти та на якісь тупики їх засилати! Та чи є ж на світі кара, якої варта подібна зрада! Так я ж вас самих за Чортів тупик, до всіх чортів виряджу! Зараз же без пересадки, без пощадку. (Він хитається.) Води!

Маруся подає йому склянку. Він пожадливо п'є.

Хвершал... бери перо... пиши... зараз же пиши... наказ... ухвалу... іменем революційної законності я, уповноважений... особого відділу... ухвалив... начальника станції... конторника... всіх розстріляти... присуд негайно виконати, негайно...

Маруся (кидається до нього). Ні, ні! Ви не зробите цього, ви не зробите цього, змилуйтеся, не треба... почекайте!

Марко (відштовхує її). Геть! Зараз же всіх. (Він хитається. Хапається на стіл.) Зараз же всіх... Чортів тупик. Га, Чортів... Чортомлик... яка це станція... Три тузи, Плутанина, Осиновата... наші номери 0869, 0174, 0031, я все... я все пам'ятаю, стережіться мене дурити. Я вас виведу на чисту воду — все зруйную, а свого доб'юсь, тільки ось голова чужа... але я знайду... я все знайду! (Падає на стілець.) Води!..

Урядовці з надією перезираються. Загальний рух. Спринцовка зривається з місця і кидається до Марусі. У ту ж хвилину увіходять лікар

Левкоїв, а за ним Хламушка, що зупиняється осторонь, дивлячися, що тут діється.

Хламушка. Прогнав проклятий кондуктор, доведеться другої щуки чекати... Товаришу... Що це з ним таке!

Левкоїв (до Спринцовки). А ти тут, каналья! Ти чого тут вештаєшся, знов палати покинув!

Спринцовка (радо кидається до нього). Ради бога, доктор, тут така оказія, розумієте, товариш комісар занедужав, подібно, що сипняк, а я хотів помацати їхню селе-зьонку, не дають, сердяться.

Марко (майже непритомний). Ну, то що ж наказ! Негайно всіх розстріляти...

Левкоїв (озирається, здивований). Та в чому ж тут справа? (Підходить до Марка.) Що з вами, товаришу?

Марко ^ (зривається і знов падає). Чортів тупик! Зараз же їду на Чортів тупик! Хоч у саме пекло, а я знайду мої вагони!

4 Л е,в к о ї в (кладе йому руку на чоло, а потім розстібає і сорочку). Еге, товаришу, да у вас сипняк — справжнісінький,— ф'ю.

Маруся (скрикує). Ах!

Спринцовка (в захваті підскакує з градусником). Я ж казав! Можна поставити, докторе?

Марко (ще раз силкується підвестись). Ти знов, каналья. Я тобі як поставлю цього... (Падає.)

Левкоїв (до червоноармійців). Беріть його, товариші, та несіть до лазарету, нічого не поробиш — сипняк. Дивно тільки, як він досі держався. Здоровий...

1-й червоноарміець. От біда, треба ж такого лиха. Ну, то берімо, нічого робити.

Беруть за допомогою Спринцовки Марка й виносять. Левкоїв виходить за ними. Хламушка з криком кидається до них.

Х л а м у ш к а. Ні! Ні! Цього не може бути! Що ви з ним зробили? Він же здоровий. Стривайте!

Спринцовка (відштовхує). Геть, вошивець! Забирайся, поки цілий.

Виносять Марка. Хламушка біжить за ними. Хвилина мовчання. Приятелів, Панаженко і Матрьошкін у захваті підскакують.

•Пр'иятел ів. Га! Вра! Жив курилка! Матрьошкін. Вра! От так енциклопедія! Хо-хо-хо-хо! Панаженко. А що, взяла, шкура, акторка паршива!

Усі троє, побравшись за руки, починають скакати перед приголомшеною

Марусею і співають:

Жив, жив курилка! Жива наша спілка! Не пізнає комісар, В чому тут помилка.

Дінь-дінь-дінь, дон-дон-дон,

Станція Плутанина.

Не розплутає її

Ніяка людина! Пролетіла хмара Буде знову тепло —

Взяли чорти комісара На станцію Пекло!

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Палата в лазареті. Три звичайних лазаретних порожніх ліжка. Просто посередині відчинені двері у другу кімнату. У цих дверях стоїть Спринцов-к а і дивиться в ту кімнату.

Спринцовка (розпоряджається). Так. його. Роздягайтеся швидше. Мало що не хоче. Його не спитали... Роздягли? Білизну наготовили? Так. Ну, а тепер кладіть його у ванну. Що? Вода холодна? Льод плаває? Юринда — що холодніша, тим ліпше. Нехай прохолоне, бо дуже палкий. Саджай.

Тієї ж хвилини чути дикий викрик Марка.

Спринцовка. Ага, не до вподоби. Це тобі не теє — хе-х^е* Ну, годі вже, тягни.

Два санітари вносять Марка в білизні і халаті і кладуть на ліжко праворуч.

Спринцовка. Ну що, втихомирився, приятелю? Не будеш більш розстрілювати? То що це, він з револьвером! Та ти з глузду з'їхав, чи що?..

Санітар. Так що не дає, товаришу лікпом. Але ми патрони повиймали.

Марко (стогне). Холодно... Пити...

Другий санітар приносить із другої кімнати так звану "утку" і великий мідний чайник з окропом і становить те й те коло Марка.

Санітар. Вода закипіла, товаришу лікпом, може, дати йому чаю?

Спринцовка. Добре, добре, не розсуждай, іди.

Санітари виходять.

Марко (раптом підводиться й сідає на ліжку). Га! Це ти... Телеграму... Відіслали телеграму? Заарештували зло... злочинців? Це ти, хвершал? Сідай, пиши негайно... присуд... негайно... Начальника станції і завідувача... відсилкою вантажу... розстрілять... (Падає на подушки.) Присуд... виконати... негай... но...

Спринцовка (здивовано). Та невже? Ще не вгомонився? Скажи, пожалуйста, і холодна вода не бере.

Марко (знов підводиться). Телеграму відіслали. Зараз же пиши телеграму..; станція Проскуров... Особоуповно-

важеному Четвертої армії... Білобородову. (Падає на по-душки.)

Спринцовка. А ще телеграми в голові. Ну, й завзятий же, чорт.

Марко (знов підводиться). Особоуповноважен... Білобородову... пиши. Заслаб на сипняк... лежу лазареті станція Плутанина... крапка... вагони знайшов... негайно відрядіть чоловіка... станцію... Чортів тупик...

арештуйте... арештуйте. (Падає.) Чортів, Чортів... тупик. (Знов зривається й.сідає.) То чого ж ти не пишеш, анахтема! Ти чув, що я тобі казав, чи ні?

Спринцовка (розв'язно). Помилуйте-с, хіба ж можна писати? Адже ж у вас марення, зараз ви непритомні-с, говорите в нестямі-с.

Марко (розлючений). А! Так ось воно як! Я в нестямі? (Підіймає револьвер і двічі стріляє у Спринцовку, але пострілів немає.) Диявол!

Спринцовка (сміється). Ось бачите, як же в.нестямі? Та ні, не турбуйтесь, подайте прохання в аптеку, ми розглянемо в лазареті.

М а р к о. А, то ти ще кепкувати. (Хапає чайник з окропом і вергає його в Спринцовку, який ледве ухиляється.) Зараз же пиши мені, мерзото, а то я тебе самого непритомним зроблю!

Спринцовка (з жахом). Калавур! Рятуйте! Біжить до дверей, з яких виходить доктор Левкоїв.

Левкоїв. Що тут за гармидер? Чого ти Кричиш?

Спринцовка. Та ні, це я так. (Ховається за Левкоєва.) Я нічого, він каже, щоб надіслати телеграму...

Марко знов підводиться. Спринцовка ховається за Левкоєва, тримаючись поза його спиною.

Але ж вони в нестямі... сипняк-с... жар-с...

Марко. Зараз же пиши, мерзото, а то я тебе на місці вб'ю!

Левкоїв (підходить до Марка). Не турбуйтеся, зараз же відішлемо, лягайте... вам не можна хвилюватись. (До Спринцовки.) Принеси паперу, ми зараз напишемо. (Підморгує.)

Спринцовка. Слухаю-с. (Іде до дверей, не повертаючись, проте, спиною до Марка.) Семінут. (Виходить і зараз же вертається з папером.)

Марко (що стежив пильно за цим, підводиться). Пиши... станція Проскурів4... Особоуповноваженому Четвертої армії... Білобородову... заслаб на сипняк... лежу в лазареті станція Плутанина... крапка... (Падає на подушки.) Вагони... знайшов... крапка... Негайно відрядіть чоловіка станцію... Чортів тупик... заарештувати... Марк...

Спринцовка увесь час пише.

Левкоїв. Ну, ось, бачите, написали. Заспокойтесь.

Марко. Зараз же... надіслати... Ось... гроші в гаманці... (Мацає на столику, але знесилений падає.)

Левкоїв. Нічого, нічого, не турбуйтеся, я надішлю сам... потім порахуємось. (Бере від Спринцовки аркуш і ховає в кишеню.) Зараз же надішлю. (Про себе.) На гвіздок у клозеті.

Марко. Зараз же надіслати... Станція Чортів... Чортів... ту... тупик... Заслаб... на .сипняк... всіх роз... розстріляти... ти... негайно... (Важко дихає.)

Левкоїв (кладе руку на чоло Маркове і хитає головою). Ось вона людська доля — хотів інших на той світ відряджати, а тепер, чого доброго, і сам туди потрапить.

Спринцовка (розв'язно). Звісно-с, "что наша жизнь" — игра-с: сьогодні ти, а завтра я-с.

Левкоїв. А ти, дурак, не філософствуй, дивись краще, щоб цукру нібито миші не їли. Цілий день, каналья, чай п'єш, так хоч на базар не тягни — дивись.

Спринцовка. Я... я... здається, нічого...

Левкоїв (знов кладе руку на чоло Маркове). Здається, заснув, ну, то нічого — мужик здоровий — видержить, і камфори не треба. А проте у нас і немає її. Ну, поки нехай лежить, я завтра подивлюсь. їсти давай все, а проте у нас і так нічого немає. Ну, то я іду. Дивись же. (Виходить.)

Сутеніє.

Спринцовка (наливає з крана нової води в чайник, ставить на керосинку й розпалює). Ще й цукру не руш. Дивись, який розумний. Щоб при такому анахтемському житті та й чаю не випити. Але що чай? Приятелів обіцяв коньяку принести на радощах — нехай тільки машина закипить, такого пуншу устругнемо, що ну. (Запалює світло, потім бере флейту і виграє марш.)

Маркд кидається в нестямі— та стогне.

Марко (в маячні). Ну, то що ж... телеграму... де ж поїзд... чому не подають поїзда... де машиніст...

За дверима гомін, потім ввалюють підпилі Приятелів, Панаженко й Матрьошкін з пляшками в руках.

Приятелів. Га-га-га! Ось де він! Семафор відкритий? Станція Плутанина, поїзд стоїть три хвилини — дзелень, дзелень, дзелень.

Усі троє.

Дінь-день-дін, дон-дон-дон, Станція Плутанина. Не розплутає її Ніяка людина.

Спринцовка. Завітайте, завітайте, товариші, дуже радий. А я Вже і пару розвів — зараз їхати можна.

Усі сідають у глибині сцени за невеликим лазаретним столом.

Приятелів. Машиніст справний, 'діло знаєш.

Матрьошкін. А де ж той антихрист — людожер, той проклятий?

Плнаженко. Ще не пропав, анахтема?

Приятелів. Не пропав, то пропаде, сипняк своє діло зна, ха-ха! Як розведе пару та піддасть жару, то живо до пекла довезе.

Матрьошкін. Що він, як, угомонився? (Поглядає здалека.)

Спринцовка. Де там угомонився.. Як швиргоне в мене оцим чайником з окропом, то ледве втік, з нагана почав стріляти, та добре, що ми раніш кулі повиймали.

П р и я т е л і в. Та ну! Ну й завзятий &e чорт, я сам такий був молодим. Мабуть, і випити був не дурень.

Панаженко. Царство небесне покійничку, хо-хо.

Марко (в маячні). Негайно... всіх... негайно... всіх... розстріляю...

М а т р ь о ш к і н. Чи ви чули? Ну й анахтема. Ще не забув.

Марко (в маячні). Ну, то що ж телеграму? Чому не відсилають телеграми?.. Де телеграфіст? Я йому покажу, як не виконувати моїх... наказів...

Приятелів (регоче). Чуєш, Матрьошкін, до тебе добрався.

Матрьошкін (відступає за стіл). А чого ж... чо... чого ж йому треба...

Усі. Злякався, Матрьошкін, злякався! . Матрьошкін. Нічого не злякався, адже ж він шалений, біс його знає, ще стріляти почне.

Всі регочуть і дратують Матрьошкіна.

Спринцовка. Це він звелів написати телеграму до своєї частини, щоб усіх заарештувати і таке інше.

Приятелів (стурбований). Да ну! Та як же ти смів!

Матрьошкін (переляканий). Та ну! Я., я, як же так.

Панаженко. Ну? Ну й що ж? Відіслали?

Спринцовка. Відіслали. На гвіздок в клозеті.

Всі (регочуть). Ха-ха-ха! Туди й дорога.

Панаженко. Це все добре, а все-таки треба подивитись, що там у ньбго ще є в кишені, може, які акти або мандат, треба їх теж... відіслати.

Приятелів. Еге ж, еге ж, де. його гаванець?

Спринцовка (бере зі столика, що біля ліжка, гаманець і подає Приятелеву). Ось де він — осьдечки.

7*

195

Приятелів (шарить у гаманці). Ну, це до нас не торкається. Мандат — теж юринда. Ага, накладні на вагони, це треба забрати. Ха-ха. Нехай тепер шукає їх у пеклі.

Матрьошкін (регоче). Так, так. Нехай там шукає.

Приятелів (ховає накладні). На, поклади назад, а то ще скажуть, що ми взяли...

Усі регочуть. Спринцовка кладе на місце гаманець.

Приятелів (стукає кулаком). Ну, то що ж поїзд? Гей, машиніст! Службовий поїзд готовий?

Спринцовка. Так точно, вашескородіє.

Приятелів. Зараз же подавати на першу путь. (Свистить.)

Спринцовка (тягне на стіл чайник і становить склянки). Єсть, вашескородіє! (Бере флейту і імітує гудок.)

Приятелів. Подавай. (Спринцовка готує пунш.)

Марко (підводиться в нестямі). Поїзд! Це мій поїзд. Я чую його гудок, я бачу, як горять його червоні очі... він везе... він везе... мої вагони... мої вагони... (Падає.)

Приятелів (регоче). Ще не забувсь. Спізнився, братику. Твій поїзд одвезе тебе прямо на станцію Пекло. Там на тебе давно чекають. Ха-ха!.Ну, то що ж, одправляй!

Усі чокаються і п'ють.

Спринцовка. Добрий коньяк. А як пахне — букет. Приятелів. Певно, і в комісара в носі засвербить, як почує.

Регочуть і знов п'ють.

Спринцовка. А нум, товариші, заспіваймо про комісара та жаб у болоті. Я почну, а ви підспівуйте. Усі. Гаразд, починай.

Спринцовка (співає, приграваючи собі на гітарі).

Коло залізниці

В зеленім болоті

Жили собі жаби,

Не знали турботи.

Не відали лиха,

Не відали жалю,

Жили собі тихо,

Весело співали

Ква-ква-ква-ква

Весело співали! Усі. Ква-ква-ква-ква — весело співали! Спринцовка.

Коли ж незабаром Шлють їм комісара —

Чорногуза з довгим носом, От так божа кара!

Усі.

Чорногуза з довгим носом

Замість комісара!

Ква-ква-ква — замість комісара!

Спринцовка.

Показав мандата Чорногуз носатий, Та почав без зайвих слів Бідних жаб хапати.

Усі.

Ква-ква-ква-ква — бідних жаб хапати! Ква-ква-ква-ква — Чорногуз носатий!

Спринцовка.

. Аж недовго панував Чорногуз носатий. Подавився і пропав Зі своїм мандатом. Скачуть жаби, хто чимдуж, Радо, в надпориві: Подавився Чорногуз, Будем знову живі! Ква-ква-ква-ква, Будем знову живі!

Усі.

Ква-ква-ква-ква, будем знову живі! Ква-ква-ква-ква, будем знову живі!

Наприкінці пісні увіходить Маруся й зупиняється край порога.

Приятелів (побачивши Марусю). Га! Марусе! І ти до нас! Ха-ха. Сідай, вип'ємо на мирову.

Спринцовка. Марусе, Марусечко! Що я бачу. Яка приємність.

Маруся (не слухаючи). Де комісар? Де ви його діли? Приятелів. Ха-ха! Поїхав до пекла твій комісар, вагонів шукати.

Панаженко. Поїжджай за ним, суко, туди тобі й дорога.

Маруся. А, то в...! Ви думаєте, я не знайду на вас управи! (Озирається й бачить Марка.) То ви замість його лікувати — пиячите, співаєте тут над самою його головою. Стережіться, завчасу зраділи, товариші. Не загине праве діло, не втопити вам правди вашою горілкою.

Приятелів (підводиться, хитаючись, із склянкою в руці). То хіба ж це горілка, Марусе? (Добродушно.) Господь з тобою, це ж коньяк... з ластівкою, вище дово... довоєн... довоєнного рівня. Ось покуштуй-но, ластівка моя, коньячка, а я тебе поцілую.

Марко (в маячні). Жарко... пити...

Маруся (відштовхує його). Геть! (Біжить до Марка.) Боже! Увесь горить, розкинувся, уста посохли, палають... і навіть напитись нема кому подати. (Вертається до столу.) Стережіться. Нехай тільки волос упаде з— його голови. (Бере склянку й наливає води, після чого

вертається до Марка.) Нате... ось випийте. (Підводить і дає йому напитись.) Боже, який гарячий... (Кладе йому руку на голову.)

Марко (в маячні). Як добре... чия це рука, така ласкава та ніжна, неначе... неначе... рідної... мати... (Бере її за руку.)

Маруся (зворушено). Ну, ось і добре... заспокойтеся. (Сідає біля нього.)

Тим часом "чини" знов починають пити.

Приятелів. Ну, то що ж наш поїзд? Поїхали далі. Одправляй. Поїдемо й без Марусі, нехай їде до пекла зі своїм комісаром.

Спринцовка. Ет, що там на неї дивитись, товариші, вип'ємо краще за чорногузову душу, що вмер на болоті. Він, розумієте, вмер, а жаби співають йому панахиду, ви чули коли-небудь, як жаби гудуть у болоті — крум-крум-крум,— це вони кажуть: сум-сум-сум, себто сумують по чорногузові, ось так:

У зеленім лузі Сум по чорногузу, Плачуть жаби в тузі —. Со святими упокой Душу чорногуза...

Сум-сум-сум-сум, крум-крум-крум-крум, жаль нам чорногуза. (Двічі.)

У с і (тихо, сумно і гармонічно, Імітуючи гудіння жаб у болоті).

У зеленім лузі сум по чорногузі. Сум-сум-сум-сум, крум-крум-крум-крум. Жаль нам чорногуза. (Двічі.)

Марко (в маячні). Телеграму, ну, то що ж телеграму... (ворочається)... знайшов вагони... крапка... лежу сипняком... станція Чортов... Чортов... або ні... лежу вагоні... знайшов сипняк, станція...

станція... (Хапає руку Марусину.) Ну, то що ж телеграму... адже ж вони всі роздягнені... босі... їм же так потрібна одежа... Якби ти знала, як їм холодно...

М а р у с я. Не хвилюйтеся, я все зроблю, все... ^{Підводиться і йде до столу.) Про яку телеграму він каже?.. Він весь захоплений цією думкою... Не може бути, щоб він не просив її послати. Товаришу Спринцовка, чи відіслали ви цю телеграму?

Панаженко (регоче). Аякже, одправили — собаці під хвіст.

Усі (регочуть). Добрий телеграф!

4 Ж а р у с я (обурено). Як вам не соромно... Начувайтесь! Я доб'юся правди, я сама одправлю цю телеграму!

Панаженко (хапає її за руку). Ну-ну, ти знов за своє, акторка паршива!

Маруся (з силою відштовхує його). Геть!_Не зля-, каюсь тебе, вовгуро!

Нишком підкрадається Хламушка і, обережно поминувши "чинів", підходить до Марусі, в руках у нього пляшка з молоком і булка, загорнута

в газету.

Хламушка. Слухайте... це я... Хламушка.

Маруся (здивовано). Хто... хто це... звідки ти, хлопче?

Хламушка. Тихше... щоб ті не почули... це я... Хламушка... Ось нате — це я для нього... свиснув у буфеті... молоко й булку... дайте йому... шамать. Як він... невже ж він справді хворий... Нехай би я краще заслаб замість нього... Дозвольте мені побути коло нього.

Маруся. Та хіба ти його знаєш? Звідки ти, хлопче?

Марко (підводиться й нишпорить в маячні на своєму столику). Накладні. Мої накладні?.. Де мої накладні?

Маруся (підбігає до нього). Заспокойтеся, ляжте, вам важко хвилюватись...

Марко. Мої накладні... вони вкрали мої накладні... як же я знайду вагони без накладних... Це вони... (Він підводиться у великому зворушенні і майже встає.) Це вони, ти бачиш — там, там у кутку... (хапає Марусю за руку) тих чортів із Чортового тупика. (Указує на "чинів".) Це вони вкрали мої накладні. А! То не буде ж цього! (Він зривається на ноги і хапає стілець.) Я вас всіх, я вас всіх...

Залізничники схоплюються і в жахові втікають, штовхаючись та перекидаючи меблі.

Матрьошкін (тікаючи). Калавур!., Зірвався! Уб'є! Марко хитається.

Маруся (до Спринцовки). Та допоможіть же мені його вкласти.

Спринцовка (наближається нерішуче). Еге, допоможіть. Я вже дістав одного разу по голові чайником. (Проте підходить і допомагав покласти Марка на ліжко.)

Маруся (до Марка). Ляжте, заспокойтеся... все гаразд... ми все... все знайдемо... і накладні, і ваші вагони. (Кладе йому руку на голову.)

Марко (в маячні). Вони в пеклі...

Маруся (до Спринцовки). Зараз же наготуйте йому чаю... Може, він вип'є... (До Марка.) Заспокойтеся... все буде добре...

Марко (в маячні). А телеграму... Де телеграма? Маруся. І телеграму надішлемо... ви тільки скажіть кому.

Марко. Да... телеграму... особо... особоуповноваже-ному... станції Пекло... знайшов сипняк... лежу в лазареті... (Ворочається.) Вагони... мої вагони...

Чути далекий гудок поїзду.

Марко (підводиться і знов хапає її за руку). Ти чуєш... ти чуєш... це мій поїзд... це мої вагони... чуєш, як важко дихає паротяг, як чудово гуркотять колеса... дивись... дивись, ось він вибіг із лісу. (Показує Марусі в темний куток.) Бачиш, як мигають один за одним червоні вагони... ось вони помчали на міст, чуєш, як ще гучніше загуркотіли колеса... вони їдуть туди... на південь, де б'ються мої товариші... Але хто смів затримати поїзд!.. (З глибокою тугою.) Чому ж не чути більш веселого гуркоту коліс?.. (Кричить в жахові.) А! То їх перехопили! їх загнали на станцію... так, так... ти ж казала мені про це... їх загнали на станцію Чортів тупик... Так... так. (Хапає її за плече, дивиться в жахові в темний куток і показує рукою.) Ти бачиш... ти бачиш... ось де вони... ось де вони... ця проклята станція... бачиш, як жевріють червоні семафори і рейки блискотять зеленим вогнем.

Музика.

Ти бачиш... гостробокі скелі стримлять одна на одній, нависаючи важким склепом... червоні відблиски блимають з тріщин скелі... а посередині — якесь провалля, як чорна безодня... Ні... ні, не безодня... дивись... це брама нависла, глибока брама, а за нею ворота... важкі

залізні ворота... вони зачинені... і здається, немає сили, щоб відхилила їх хоч на маленьку щілину... так... так, це вона, ця проклята станція, на яку загнали мої вагони... Чортів тупик... вони там, за цією залізною брамою... Але ж ні! Не буде щ>ого! Я піду туди, я розіб'ю залізні ворота моєю груддю... я верну мої' вагони, хоча б ціле пекло піднялося на мене з своїм вогнем!.. (Падає знесилений.) Я їду... я їду... я вернув їх... мої вагони...

Темрява. Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

Наступає негайно після другої.

Коли проясняє темрява, що настала в кінці другої дії, видно станцію "Чортів тупик". Навислі гостробокі скелі мостяться на задньому планові, утворюючи хмурий фон. Праворуч на другому плані — провалля в вигляді дикої арки, в глибині якої величезні залізні зачинені ворота. Ліворуч — на фоні скель гранітова платформа, вздовж якої ряд дверей та віконець звичайного станційного вигляду — з написами: "Каса", "Телеграф"; біля телеграфу величенька рамка з чорною дошкою-екраном. Понад віконцями на решітному тлі вогненними літерами світиться назва станції "Чортів тупик". Посередині — круглі, теж освітлені дзиґарі з цифрою 13 замість 12. Праворуч, ближче до авансцени, ще одне віконце з написом "Довідки й реєстрація" та з аншлагом великими чорними літерами: "Просять не турбувати довідками про надію: надій нема і не буде". Уздовж стін ліворуч сидить коло своїх речей кілька смутних постатей. На стінах ще два великих аншлаги: "Звідси поїзди не йдуть ніколи, ніде" і "Звідси немає шляхів ні назад, ні вперед". Перед підняттям завіси чути короткий, але страшенний гуркіт та дзвін, змішані з виттям неначе сирени. Зліва на кін вбігає Марко, так само зодягнений, як і в другій дії,— в штанях і в одній сорочці, тягнучи за руку переляканого Спринцовку, що опинається.

Марко. Ага! Ти бачиш, ми приїхали. Бачиш. (Зупиняється й читає: "Чортів тупик".) Я казав, що діпнуся свого.

Спринцовка. Ради бога, пустіть, мені ж треба додому... в лазарет-с.

Марко. Ні, брате, тепер — ау! (Тягне його за руку і обходить перон, до всього придивляючись.) Яка химерна станція... Каса... Телеграф... Довідки... (Читає:) "Просять не турбувати довідками про надію: надій нема і не буде". Гм, який химерний напис... (Читає другий аншлаг:) "Звідси поїзди не йдуть ніколи, ніде". Ще краще! Яка ж це в біса станція, коли звідси поїзди не йдуть, хороше діло. (Знов читає:) "Звідси немає шляхів ні назад, ні вперед"... От історія... (Зупиняється збентежений.) Як же це так?

Спринцовка (з жахом). Калавур! Ось так потрапили, нічого сказати! Добра станція! Я так не можу... мені треба додому. У мене живіт болить...

Марко. Гей! Де начальник станції? Ага, здається, іде. Проте, яка химерна форма. А мармиза ще краща.

Підходить начальник станції — химерна постать у чорному в обхват строї з червоними ґудзиками в червоній з золотом кашкетці. Потворна фізіономія з довгим носом.

Марко (накочується на нього). Ти начальник станції? Я уповноважений особого відділу армії.

Начстанції (байдуже). Ну, так що ж...

Тієї ж хвилини його ніс загоряється ясно-червоним світлом.

Спринцовка (полохливо ховається за Марка). Ка-лавур!

Марко. Гей товаришу! У вас горить. (Дмухає йому на ніс.) Ф-фу, ф-фу... (Ніс гасне.)

Начстанції (береться за ніс.) Нічого... це так...

Марко. Я маю відомості, що на цій станції застряли 26 вагонів військового одягу та амуніції, вимагаю негайно відіслати їх на станцію Проскуров.

Нач станції (хмуро). Покажи накладну. (Ніс знову загоряється з усіх кутків зловіще.) Покажи накладну...

Спринцовка (полохливо озирається). Ой! Пропали, загибли... кінець.

Марко (лізе в кишеню штанів). Вкрали! Так і є, вкрали! Нема накладних, вкрали.

З усіх кутків: "Ха-ха-ха, вкрали!"

Марко (розлючений). Зараз же покажи вагони! (Хапає начстанції за барки, але відскакує, відштовхнутий.) А! То ти ще штовхатись! (Виймає наган і стріляє двічі в нього.)

Начстанції (виймає спокійно одну кулю з вуха і кидає її на підлогу, а другу з грудей і теж кидає). Казенної одежі псувати не полагається... штрахва платитимеш...

З кутків: "Штраф... штраф... у-у-у..."

Марко (розлючений). Добре ж. Я зараз же приведу товаришів і заарештую тебе і все твоє бісове кубло. Коли йде черговий поїзд?

Начстанції (глухо, хмуро). Звідси поїзди не йдуть ніколи, ніде.

Зараз же вогненний напис спалахує ка хвилину на чорному фоні:

"Звідси поїзди не йдуть ніколи, ніде". З усіх кутків глухий стогін: "Звідси поїзди не йдуть ніколи, ніде".

Спринцовка (ляскає зубами). Ой-ой-ой-ой-ой! Марко. Як не йдуть! А як же звідси виїхати? Начстанції. Звідси назад не вертаються ніколи, ніде.

Постаті коло чемоданів (жалібно). Звідси назад не вертаються ніколи, ніде...

М а р ко. Як не вертаються! Що за чортові жарти! Я вас усіх порозстрілюю, мерзавці! Де касир? Зараз же квитки!

Начстанції. Звідси немає вороття.

Вогненний надпис спалахує над аркою праворуч: "Laxiate ogni Speranza voi chen trate" *

Спринцовка (кричить, охоплений жахом). Калавур! Так це ж пекло! Ой, пане начальнику станції... товаришу... калавур!

Начстанції зникає.

М'арко. Годі репетувати. Зараз же йди до каси і вимагай квитки.

Спринцовка. Ой! От так потрапили. Хороша станція. (Іде до каси, над якою зараз же загоряється напис: "Квитки назад не даються". Відскакує.) Ай!

Марко. Стукай, мерзото, у вікно!

Спринцовка. Я боюсь... хороше діло.

Марко. Стукай, мерзотнику!

Спринцовка стукає, але з віконця вибухає сніп полум'я Спринцовка

відскакує з криком. ^

М а р к о. А! То це вже чортові фіглі! Невже ж вони гадають злякати дитячими фейерверками того, хто бачив ураганний огонь під Ковелем або на Карпатах5. Зараз же верніть мені мої вагони та накладні! (Злісно грюкає в зачинені віконця.)

Постаті коло чемоданів (стогнуть). Верни нам надію! Де наша надія?

Марко підбігає до першої з них і тягне за комір на авансцену. 1-а постать ставить чемодан і озирається в тузі.

Марко. Хто ти такий? 1 — а постать. Князь Воротинський 6. Марко. Князь... то чого ж ти чекаєш тут? Повернутися в Росію?

1-а постать. Ні, звідси немає вороття... Це станція, звідки немає дороги ні взад, ні вперед... Це станція — кінець усім шляхам, це станція, де немає й не буває надії...

Марко. То для кого ж тоді ця станція?!

1 — а постать. Ця станція для тих, хто спізнився на поїзд життя... ця станція для тих, у кого немає квитка або чий квиток прострочений... ця станція для тих, чий поїзд розбився в путі... чий годинник відстає або зовсім не йде.

Марко. То чого ж ти чекаєш тут?

1 — а постать. Нічого.

* Покиньте надію навіки, хто сюди увійшов (лат.).— Ред.

Марко. Нічого... яке жахливе слово. І довго ти сидиш тут?

1-а постать. Не знаю... десять хвилин... двадцять років... (Понурює голову.)

2-а постать (підбігає). Неправда. Брехня! Князь помиляється. Це просто непорозуміння. Безумовно, тут якась плутанина, але ми її розплутаємо. Просто непорозуміння або переплутали розпис поїздів, або поспішають дзиґарі, так, так, іменно...

3-я постать — поет (наближається). Ха-ха! Добре непорозуміння... Переплутали розпис. Замість Петербурга — Ленінград, замість Царя — Цік. Ха-ха!., та й дзиґарі поспішають — на сто років; наперед. Тринадцята година... Ха-ха!..

2-а постать. Юринда. Я певний, що зараз подадуть поїзд. Я ось тільки поголюся та прочитаю газету, і край. Додому на Бронну! Ви знаєте, гм, не маю честі, у мене ж будинок на Бронній в Москві. Присяжний повірений Іванов, ну, і звичайно член с.-д.7 Коли будете в Москві, будь ласка, завітайте надвечір, почитаємо, посперечаємось, мабуть, уже вийшла вереснева книжка "Русской мысли"*, є що-небудь новеньке Сологуб^9. Поп'ємо чайку з ікоркою та з лимончиком, посперечаємось про Метерлінка I0, художній театр.

Поет. Ха-ха! Руська мисль за вересень! Руська мисль додумалась вже до Жовтня, що давно вже заморозив і ваш чайок, і нашого Сологуба.

2-а постать (не слухає). Ви знаєте, я тут випадково — навіть поголитись не встиг, ось тільки чекаю на листа — надзвичайно

важливий лист, розумієте. Ага, ось, до речі, й листоноша. Гей, люб'язний. (До листоноші.)

Приходить листоноша в звичайному вбранні зі своєю торбинкою.

2-а постать (до листоноші). Мені немає листа? Іванову Леонідові Павловичу? З Москви?

Листоноша (глухо). Листів не було і не буде ніколи...

Усі постаті зриваються і оточують листоношу, торсаючи його, простягаючи

до нього руки.

Постаті. Мені листа! Чи немає мені листа? А мені? Мені листа!

Ще одна постать— похила, завчасу посивіла, сліпа людина, спираючись на плече с и н а — ю н а к а.

Старий. Спитай його, Костику... чи немає мені листа.

Листоноша зачерпує повною жменею із своєї торбинки попіл і сипле його в простягнуті до нього руки.

Постаті. Попіл! Попіл! Попіл! Тільки попіл! Ще одна постать — полковник. Більшовицькі фіглі! Брехня! Це агенти з Москви, знаємо. Я зараз же надішлю телеграму. Гей, телеграфіст, хто там? (Стукає у віконце.)

З віконця телеграфу зараз же висовується вороняча голова.

Полковник. Прийміть телеграму. Можна?

Ворон. Можна, коли нема мертвих слів.

.Полковник (подає аркуш і читає). Петербург, Іжевський проспект, 13. Стягніть недоплату минулих років. Раджу генералові припинити продаж Куп'янської садиби. Чекаю повернення царської влади. Полковник Кулаков.

Зараз же ця телеграма з'являється вогненним транспарантом на чорній

дошці коло вікна. Ворон-телеграфіст виходить з паличкою в лапі.

Ворон. Цієї телеграми не можна прийняти. Тут багато мертвих слів, що їх вже немає там, куди ви її надсилаєте. (Викреслює паличкою одне за одним слова, які гаснуть.) Петербург — немає. Невський — немає... немає... немає... минулих — немає, генералів — немає, садиб — немає, царя — немає. (Закреслює все, крім слів "13", років, "рад", "янської" і "влади" — після чого на екрані залишається — "13 років Радянської влади".

Полковник. Га! Я так і знав, що і в пеклі більшовицькі агенти. (Плює.) Добре ж, я подам скаргу самому Сатані. Де скаргова книга?

Екран гасне.

Одна з постатей. Посилка! Казали, що сьогодні буде посилка в життя.

Всі кидаються юрбою до правого віконця "Довідки".

Всі. Життя! Життя! Дайте життя!

Юнак. Батьку, пусти й мене... я попробую протовпитись до віконця.

Старий. Даремно, синку... даремно, нам з тобою немає місця в житті.

Марко (до нього). Чого ж ти сидиш тут, старий, на цій станції, відкіля немає шляхів? Чого ти не потрапив на поїзд? Хіба ти теж князь, хіба ви теж утекли з рідного краю?

Старий. Ні, чоловіче... ні... довіку я працював і ніколи нікуди не втікав від життя, але воно не прийняло ні мене, ні мого бідного сина... Один по одному відходили поїзди, що йдуть на станції праці, надії, життя.... але нас відштовхували інші, в кого були дужчі лікті; нарешті, ми потрапили в якийсь поїзд, але він привіз нас сюди, на цю прокляту станцію... і з того часу ми сидимо тут уже багато років... багато... і ось минув час і не вернеться вже надія... І немає гіршої муки, ніж знати, що змарновано час... що нічого не зробив я для мого бідного сина, який ніколи не пізнає, що таке молодість... що таке радість праці, радість життя... (Схиляє еолову.)

Жінка з дитиною (на підлозі). Та майте ж жалість, прокляті! Вона ж вмирає! Ви чуєте, вона вмирає, вмирає моя дитина! (Ревно плаче.) Прокляті, прокляті душогуби.

З другого кутка: "Сатана! Де Сатана! Чому не пускають нас у пекло".

Г о л о с и. Де Сатана! Чи довго ж ми будемо мучитись на цій проклятій станції!

Другі голоси. Де надія? Чому зачинені двері...

Стогін, регіт з усіх кутків.

Марко (стоїть приголомшений, ухопившись за голову). Та що ж це за проклята станція. Та це гірше, ніж у нас на станціях під час евакуації.

Поет (підходить). Милуєтесь? Я теж... тут... колись я був поет, мріяв потрясти світ моїми піснями, але вони переладнали всі струни, і я не можу вже вловити будь-якої гармонії в цьому хаосі і мушу сидіти тут у цьому тупику, звідки немає нікуди дороги...

Марко. Та це справжнє пекло!

Поет. Ні, це ще не пекло, але це гірше, ніж пекло, це остання станція перед пеклом. Бачите залізну браму в тій безодні? (Показує.) Ото і є справжнє пекло. А тут тільки чекання, чекання без краю і без надії...

Спринцовка. Калавур! Я зовсім не хочу... у мене немає часу, у мене позачергова робота, а крім того, я оддав учора шити штани, пропаде матеріал, настояща діагональ!

Поет. Дурень, йолопе. Не так-то й легко попасти в пекло — тільки раз на рік відчиняються його двері, а пропускають туди тільки одну людину, та й ту складають попереду з кількох сотень подібних душ. Невже ж ти гадаєш, що кожний дурень, ось як ти, має окрему душу? Треба принаймні півтори сотні отаких, як ти, хвершалів, щоб утворити щось подібне на бліду тінь справжньої людини, та й ту перемацають попереду двадцять чортів та подивляться в двадцять каталогів, поки не побачать, чи є в цій душі бодай одна оригінальна власна рисочка, якої немає в інших душах. Це тобі не драматична поезія, куди можна пертись без жодної оригінальності, це ж таки пекло.

Марко. То чого ж тоді чекають всі ці тіні?

Поет. У тім-то й прокляття цієї станції, що на ній нудьгують між життям та пеклом, не маючи надії ні на те, ні на те. І немає гіршої муки, ніж згадувати минуле життя, та зрозуміти, як мало зробив.о. розуміти, що не зробив того, що міг зробити і що немає сили, щоб виправити твої помилки... І немає найдурнішого дурня, щоб не мучився гіркими спогадами про те, чого він не взяв од життя.

Спринцовка. Оце вірно! Давав мені торік Панаженко двадцять золотих п'ятьорок за велосипеда — не продав, а тепер прийшли солдати та забрали дурно. От дурень... Тьфу! Ні за собаку проґавив...

М аср к о. Ну, а ти? Чого ж ти тут? Ти ж поет. То коли ж і писати, як не тепер, коли життя зворухнулося з такою могутньою силою, коли воно прокинулося після столітнього сну. Адже ж поети тільки й мріяли про таку годину.

Поет (похиляє голову). Даремно вони мріяли, чоловіче... Так, життя прокинулось, але разом з ним народився і новий дух — дух маси, дух колективної творчості. Він дужчий, ніж усі славетні поети всіх часів, і тільки він здолає змалювати всю широчінь нового життя... І з того часу немає мені місця ні в житті, ні в пеклі, бо вони переладнали всі струни, і не можу я злитися з великим колективним духом. І ось блукаю я на цій проклятій станції без надії, без мрії, без просвітку... І даремно стукаю я в пекельні двері, бо не зумів я зробити в житті всього, чого вартий був мій індивідуальний дух... Але дивіться, чогось знов заворушились. Невже ж справді будуть посилати в життя? Дивись, як кинулися всі до віконця.

Загальний рух — усі кидаються до правого віконця, штовхаючись та тискаючи один одного. Віконце відчиняється. Крізь юрбу протискається з канчуком у лапах чорт у френчі, з-під якого висувається хвіст. За чортом іде слідом А н к е т о в, замухришного вигляду суб'єкт (людина) із скуйовдженими вусами та борідкою, в окулярах і з аркушем в руках.

Анкетов (дивлячись на юрбу поверх окулярів). Тихше! Тихше-бо, панове. Не товпіться! Прошу додержувати черги. Є одне місце в життя.

Гомін і галас покриває його слова.

Анкетов. Та тихше-бо, панове! Тихше, бо я не буду казати. Ёкхм-гм. Є одне місце в життя на землі. Умови: місцеперебування — місто Париж, до 10 літ — дитячий будинок, з 10 до 17 літ — бульвари, з 17 до 25—

поденна робота і війна, з 25 до'ЗО літ — тюрма та лікарня, в 34 роки — смерть від туберкульозу. А проте, замість туберкульозу надається можливість вибрати іншу хворобу. Стать однакова яка. Релігія — католицька. Екхм-гм.

Тіні. Я! Я! Мене! Мене надішліть! Я вже двадцять років стовбичу тут. Мене! Мене! Ти й так жив 70 років. Зараза! А ти? Тебе вже посилали... А ти бачив? Мене!

Сварка, лайка, бійка.

Анкетов. Та тихше-бо, товариші! Будьте ж культурні, додержуйте черги. Прошу підходити по одному до віконця, треба насамперед заповнити анкету. (Зникає.)

Крик, галас, товкотнеча збільшується, всі шарахаються до віконця. Жінка кидає дитину і теж протовплюється до вікна. Юнак кидає батька і поривається до віконця.

Старий (блукає один, простягаючи руки, не бачачи і спотикаючись). Костю!.. Сину мій!.. Костю!.. Де ж ти? Рідний мій!..

Товкотнеча, крики, лайка. З віконця "Довідки" вилітає багато великих мильних бульб. Юрба шарахає. Товкотнеча і крики збільшуються. Чорт починає цьвохати всім своїм-канчуком. Марко, що стояв увесь час, взявшись за голову, хапає тепер

чорта за комір.

Марко (гримає). Ти чого тут б'єшся! Де начальник станції? Анахтеми, мерзавці, шахраї! Я вам покажу, як людей мордувати. (Віднімає у нього канчука і починає його бити.) Зараз же повернути мені мої накладні, сто чортів вам у пельку... Я вам покажу, як затримувати вагони Червоної Армії!..

Чорт тікає, Марко женеться за ним, обидва вибігають уліво. Віконце зачиняється. Тіні зникають. Тієї ж хвилини на перон увіходить Ліліт — цариця пекельна з молодим дженджуристим чортом у френчі без хвоста. Ліліт — чудової краси жінка в шикарному вбранні червоного шовку паризької моди, з лорнетом

У РУШ-

Ліліт. Що таке? Що за бешкет? Невже ж знайшлася нарешті сміливa тінь, що сколихнула це сонне царство? Мсьє Козерог, довідайтесь, будь ласка, в чім річ, хто це такий і чого він хоче.

Дивиться в лорнет в той бік, куди побіг Марко. Обережно увіходить зліва Хламушка в звичайному своєму вигляді і в "котячих" чоботях і прислухається.

Хламушка. А тут-таки тепло, хоч і сонця не видно. Певно, дрова дешеві, настоящий курорт. А як добре пахне, неначе у нас в Харкові, коли асфальт на протуварі варять.

Козерог (почтиво й гаркавлячи). Я й так знаю, царице... Це просто укгаїнський 'солдат, або, як вони тепер звуться, "чегвоноагмієць"... Я скажу, щоб його виштовхали, царице.

Ліліт. Солдат? Український? Та ну! Солдат у пеклі.. Це звучить, як чарівна казка старих часів... Але чого він хоче?

Козерог. Він шукає, царице, 26 вагонів з речами своєї частини. Але ми вкгали в нього накладні — ось (виймає), і хоча вагони у нас, але сегіепаітепі він їх не дістане. (Регоче.)

Ліліт. Невже ж він такий сміливий, що не злякався самого пекла! О, якби він здобув для мене мій рідний Смарагд, чарівну країну моєї молодості. Чудовий, прекрасний Смарагд, де я була такою щасливою,

коли ще не стала бездольною царицею цього хмурого пекла. І коли ви розпові-дали*мені про вашу Україну, мені так і здавалося, що я бачу чарівний край моєї молодості, зелені луги та срібні води, в яких я бавилась вільною принцесою далекого Смарагду. Але, мабуть, не судилося мені знайти сміливу душу, щоб відважилась здобути для мене мій Смарагд від жадливих гномів, що ним опанували. (Співає.)

О мій Смарагд, щасливая країно,

Де все округ сміється і цвіте,

Де я жила безжурна, як дівчина,

Тебе Ліліт жадає і зове!

І ось тепер пекельна я цариця, Яку зовуть славетною Ліліт, Яку клянуть, як хтиву чарівницю, Що п'є вночі жагу юнацьких літ...

О де ж ти, рятівниче мій сміливий,

Що поверне Смарагд Ліліт...

Щоб знов могла, весела і щаслива,

Покинуть пекло, бачить вільний світ!

Невже ж справді для того покинула я колись чарівні луги Смарагду, щоб здобути такої скандальної слави. (Зітхає.) Нібито прокрадаюсь я вночі до спалень юнаків та, припавши до їхніх уст, хвилюю їхній сон звабливими мріями... То хіба ж я винна, що кому сниться? Ну, то де ж цей солдат? Але Стривайте, я бачу ще одну тінь, що стоїть там у кутку. Хто це? (Дивиться на Спринцовку крізь лорнет.) Будь ласка, мсьє

Козерог, приведіть його сюди, я хочу з ним поговорити. Та дайте мені ці накладні. (Бере у Козерога папери.)

Козерог. Слухаю, царице. Це його товариш, якийсь фельдшер. (Іде і тягне до Ліліт переляканого Спринцовку.) Цариця хоче тебе бачити — живо.

Спринцовка (з жахом). Погиб, пропав, як собака на вокзалі!..

Ліліт. Хто ти такий і чого тобі треба в нас у пеклі?

Спринцовка. Я... я... їй-богу, пробачте... я нічого, це не я... я ж зовсім і не хотів... адже ж у мене позачергова робота... мені треба додому... пропадуть, вибачте, штани — настояща англійська діагональ... тільки-но оддав шити...

Л і л і т (сміється). Він дуже потішний. Так це твій товариш бешкетує в нас?

Спринцовка. Який товариш! Це ж такий розбишака, гірше за всякого Сатану. (Затуляє рота рукою.) Пробачте, ваша чортяча величність... я не те, я не хотів... адже ж він мені зовсім не товариш, я ж тут ні прийому, я ж тільки хвер-шал, то за віщо ж мене?

Ліліт (до Козерога). Ну, то,-здається-, мені час. Я повернусь з мсьє Петлюрою и, а ви розпитайте все про того солдата, та заберіть цього в пекло, au revoir! (Іде з Петлюрою праворуч.)

Спринцовка (з жахом). Я не хочу! Мені вадить, коли дуже жарко. Калавур! Я не звик до жаркого підсоння!

Козерог (хапаючи його). Не звик, то звикнеш. (Зникає з Спринцовкою, що кричить.)

Зліва знову вибігає Марко, що дуже розлючений.

М а р к о. А! То тепер всі поховалися! Нові чортячі фіглі! То я вам покажу, як мене дурити. Зараз же повернути мені мої вагони! (Підбігає до станційного дзвона і починає щосили дзвонити, але раптом увесь перон зникає, і в Марковій руці залишається тільки мотузка від дзвона.)

Марко. А! Нові штуки. (Озирається.) Ну, то стривайте ж, анахтеми. (Озирається і йде до пекельної брами, що тепер неначе насунулася наперед серед зловісного скелистого краєвиду, що виник замість зниклої станції.) Я сказав, що знайду мої вагони, хоч би в самому пеклі. (Підбігає до пекельних воріт і починає грюкати.) Гей! Зараз же відчинити! Комунізм розіб'є всі грати і зруйнує всі пекельні ворота цілого світу!

. Розлягається страшенний регіт з-за брами.

А, то ви ще сміятись! Я ж вас припечатаю зараз най-сильнішим закляттям, від якого тремтять чорти і буржуї всього світу. (Виймає з кишені штанів грудку крейди й пише одним начерком на брамі радянську зірку, що зразу ж загоряється червоною пентаграмою.)

Страшенний гуркіт трусонув усе пекло.

Ага! Не подобається. Цей знак зруйнував багато фортець ще міцніших за пекельні ворота!

Підбігають кілька чортів і Анкето в.

А н к е т о в. Громадянине! Товаришу! Просимо вас не бешкетувати. Так же не можна. Це ж таки пекло, а не яка-небудь пивниця!

Марко (грізно розмахуючи крейдою). Зараз же відчинити мені пекло та повернути мої вагони, а то я тут вас усіх поперекреслюю!

Анкето в. Але ж не можна, товаришу. Всі вакансії в пеклі зайняті.

Марко (грізно). Наплювать мені на ваші вакансії!.. Зар&з же одчиніть. (Знов грюкає в двері.)

К б з е р о г (вбігає, засапавшись). Стгивайте, мсьє, загаз. Його величності Сатани загаз немає вдома, він десь на землі, подогожує, інкогніто. Але її величність цариця Ліліт, зважаючи на ваші, гм, пгохання, дозволяє вам увійти до пекла на тги дні, але з деякою умовою, бо в нас, вибачайте, свої погядки.

Марко (нетерпляче). Ну?

Козерог. Ви повинні вибгати ваш власний паголь. Марко. Пароль?

К о з е р.о г. Так, паголь, адже ж ви самі з війська і знаєте, що без паголя не можна. Отже, вябегіть паголь, але з умовою, коли ви його забудете, то вибачайте, зостанетесь у пеклі назавжди.

Марко. Як назавжди, адже ж у вас немає вакансій! А н к е т о в. Це нічого, ми тоді кого-небудь скоротимо. Марко. Як, і у вас скорочують? Ну, то чорт з вами, згода.

Ко'зерог. Завітайте, пгошу. (Уклоняється.) То який же буде ваш паголь?

Марко (тре чоло). Пароль? Ага, здумав — Маруся! Нехай буде Маруся, вона добра дівчина, допомагала нам.

Козерог. Добре. Отже, пам'ятайте добре, бо як забудете, то вже не пгогнівайтесь. Ну, то я побіжу, доповім цариці.

Всі чорти зникають.

Марко. Маруся, Маруся... Треба не забути. Да-а, де ж мій приятель хвершал? (Озирається.)

Хламушка (наближається до Марка). Драстуйте, дяденьку, товаришу командире. От як добре, що я вас побачив!

Марко (здивований). Це ще хто? Ти де взявся? Якийсь безпритульний...

Х-л а м у ш к а. Як! Хіба ви не пам'ятаєте? То ви ж мені й чоботи подарували, спасибі вам за це.

Марко (тре чоло). .Ні, не пам'ятаю, неначе справді я десь тебе бачив... Але... (Озирається.)

Хламушка.. Ая вже тут давно, всі вже порядки знаю. Ви, мабуть, шукаєте вашого товариша, так його забрала Ліліт — цариця така чортяча...

М а р к о. Та що ти верзеш! Хіба в чортів є царі та цариці? Хламушка. На тобі! То де ж їм прикажете й бути, як не тут.

Марко. І справді, ну, то що ж ти тут робиш?

Хламушка. Та нічого — стріляю собі помаленьку. Хочу до пекла податись. Де з ким я вже познайомився, є тут один з наших, теж безпритульне собі чортеня. Слухайте, я знаю вашу справу, ваші накладні у цариці, то я хочу вам розказати про деякі пекельні порядки, щоб вас не обдурили. То ось слухайте. (Наближається, таємниче.) Як підете в пекло, пам'ятайте три речі, яких не можна там забувати: перше — коли що дають, то треба брати лівою рукою, друге — в пеклі вимовляють 12, а пишуть — 13, і третє — коли цариця примусить вас вгадати земну дівчину серед пекельних красунь, а це дуже трудно, бо всі дівчата скрізь однакові — і на землі, і в пеклі — один бїс.

Марко (береться за голову). Та на біса мені ті дівчата!

Хламушка. Як-то на біса! Звелять вгадати, нічого не поробиш. То знайте, є тільки одна різниця між людськими і пекельними дівчатами.

Марко. Ану, яка,— може, не вмиваються?

Хламушка. Де там, умиваються, навіть губи красять, все однаково — і губи, і зуби і тут, і там — все, одна тільки різниця — у пекельних дівчат нерухомі очі, ніколи, розумієте, не моргають, то ви, як будете вгадувати, візьміть та й дмухніть у вічі, як моргне — значить харківська. Ну, то, здається, вже йдуть. Дивіться ж, пишеться 13, а вимовляється 12. Я тут теж буду. Прощавайте. (Зникає.)

Марко. Спасибі. Що за химерні пригоди. Якісь дівчата, що не моргають. Та коли мені не дадуть зараз моїх вагонів, то я вас всіх так дмухну, що всі заморгаєте!

Козерог, Анкетов і чорти вертаються.

, Козерог. Прошу.

Брама з гуркотом відчиняється, червоне полум'я жахтить звідти, залляючи червоним світлом увесь кін. Марко сміливо йде за браму, що зачиняється. Тієї ж хвилини на кін вбігає перелякана та схвильована Маруся, вириваючись від кількох чортів, що намагаються її затримати.

Маруся. Марку! Марку! Пустіть мене до нього! Де ви його діли, ви не смієте мене затримувати.

Відштовхується, тільки тепер побачивши, де вона. Притуливши руки до виска, вона з жахом дивиться на чортів і пекельну браму: "Пекло! Пекло!" Регіт навкруги.

Голоси. Ха-ха! Ще одна! Твій Марко в пеклі!

Маруся. Пустіть мене до нього. Я не злякаюсь вашого пекла. (Поважно.) Ви не смієте мене затримувати, коли я сама, чуєте, сама хочу увійти туди.

Чорти (здивовано). Да ну! Ну й завзята ж дівчина.

А н к е т о в (наближається до Марусі, сідає на стілець і, розклавши на колінах величезну книгу, говорить до неї поважно). Це все дуже добре, громадянко, але потурбуйтеся " попереду заповнити анкету (розгортає довжелезний папір), а потім ми подивимось у каталогах, і якщо у вас є що-небудь, гм, власне, гм, оригінальне (підіймає пальця), тоді побачимо... Ваше ім'я?

А н к е т о в (пише). Маруся? Ім'я не дуже-то оригінальне, гм. (Перегортає книгу.) Марусь у нас і так забагато — Маруся Богуславка 12, а чому не Маруся, Маруся і півник, гм. Далі. Звідки?

Маруся. З України. З УРСР.

Анкето в (пише). Так. Це вже трохи краще. Ваша професія?

Маруся (згорда). Акторка української драми.

А н к е т о в. А... (Пише.) Добре... А що ви робили до Лютневої революції?

Маруся. Я... я... (Збилась з пантелику.) Я співала та танцювала.

Ч о.р т и. Ха-ха! Вона співала й танцювала. Ха-ха! А н к е т о в (поважно гугнявить). Покажіть вашу умілість.

Чорти. Так, так! Хай покаже, що вона вміє?

Маруся співає кілька речей старого "малоруського" репертуару, "Гандзю",

"Зайчика" тощо.

А н к е т о в. Добре. Це ви вмієте. А що ви робите зараз?

Маруся (змішавшись). Зараз... зараз нічого...

А н к е т о в. Як нічого! То чому ви не йдете на сцену?

Маруся. Мене... мене не пускають.

А н к е т о в. Як не пускають! Хто?

Маруся. Різні чужоземні дівчата: Седі, Еббі, Оллан, Юм-юм, певно, що вони кращі за бідну Марусю.

А н к е т о в. Ну, якщо тебе не пускають у театр, то і в пеклі тобі нема чого робити. Не можна! Вертайся, звідки прийшла!

Чорти. Не можна! Не можна! Вертайся, звідки прийшла!

Всі .зникають з реготом і галасом.

М а р у с я. О, благаю вас. Благаю вас, змилуйтесь. Я ж не можу його там залишити. Я не можу жити без нього, рідного, любого (падає біля пекельної брами і гірко плаче), кого так жадає моє бідне, змучене серце...

Музика. Пауза. Червоні відсвіти од брами падають на Марусю, що залишається в тій же позі, у безнадійному розпачі. Хламушка обережно наближається до Марусі і стиха торкається її плеча.

Хламушка. Не плач, Марусю. От іще, не треба. Ти хочеш побачити дядю Марка, ну, то чого ж плакати, я тобі допоможу. А что же? Не пускають через парадну ходу, пошукаємо чорної.

Маруся зривається на ноги і бере його за руки.

М а р у с я. Це знов ти! О спасибі, спасибі ж тобі, хлопчику! Ходім же, ходім мерщій. (Цілує його.)

Хламушка (витирається рукавом). А цього вже я не люблю — лизатись, тільки загару мою злизала. Важність велика, що не пускають. Ось і нашого брата в вагони не пускають, то що ж, так і сидіти? А паротяг нащо? Так, брат, і тут щуки треба шукати.

Маруся. Ходім же, ходім мерщій, любий мій хлопчику.

Х л а м у ш к а. І плакати не треба. (Тре кулаком щоки.) Тільки морду мені всю заслинила, ходім.

Зникають.

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА ПЕКЛО

Величезне скелясте міжгір'я, що його кінці заволокла темрява. Ліворуч — безодня, що йде уздовж усього лівого боку кону, звідти увесь час здіймається пара, а іноді вибухає полум'я. Все заливає ясне, але м'яке пурпурне світло.

На коні пусто. Тільки Дідько, пекельний сторож, замітає підлогу дротяною мітлою, збираючи сміття в старе, пом'яте відро, що стоїть біля нього. Це вбогий, старий чорт із кошлатою та місцями облізлою шерстю, з обличчям, підв'язаним червоною хусткою; він безупинно хакає, крекче і чухається. Зверху чути гострий свист, і в ту ж мить убігають двоє чортів, що несуть Спринцовку, якого вони з розгону садять на підлогу.

Чорти (стріпнувшись по-собачому). Ф-фу... Приїхали., гей, ти... Прийми пасажира, нам ніколи, на, розпишись у розносній.

Дідько (обурено). Ще чого! Хіба це моє діло пасажирів приймати. І так цілісінький день не маєш відпочинку, бігаєш, як янгол по пеклу, гаруєш з ранку до ночі, як остання людина. Я й підлогу замітай, і дрова носи, і після безхвостих прибирай, і пакета носи, он знов понадавали цілу купу, а тут ще збори призначені, знову понасмічують, як люди. А жалования і не подумають збільшити.

Чорти. Ну, вже почав. Розпишись, нам ніколи. Здаси комендантові.

Дідько. Розпишись, розпишись...(Протерозписується.) Чорти зникають.

Спринцовка сидить на підлозі і з зацікавленням дивиться на Дідька, що продовжує злісно шурхати мітлою, буркочучи під ніс.

Спринцовка (про себе). Бач... залізна мітла... Ось, значить, які бувають залізні мітли. А в нас тільки лякають... повишпурлювати, мовляв, залізною мітлою... гм.

Дідько (зібравши нарешті все сміття, сякає носа двома пучками і чухає поперек). А ви ж з яких будете, пане?

Спринцовка. Я? Я хвершал... З Радянської України.

Д і д ь ко (зацікавившись). Та що ви кажете. Перший раз бачу. А що я хтів у вас спитати, пане. Як у вас там кур'єри-вбиральники? Кажуть, що там кур'єрам лахва, ні янгола цілий день не роблять, а платню одержують більшу за всіх. У нас, розумієте, кур'єрові лихо — працюєш цілісінький день, як людина, а платня за 428 розрядом. Вірите, одежі справити не можна, сором, вся шерсть облізла. А у вас як?

Спринцовка. Е, у нас. У нас, звичайно, того, у нас кур'єрам, гм, добре. Платня, гм, 100 карбованців на місяць і квартира.

Дідько. Та ну! А робота як?

Спринцовка. Роботу — ну, звісно,— замітають, грубки іноді теє...

Дідько. А дрова носять?

Спринцовка. Ні, які дрова, у нас скрізь ліфти або парове опалення, чик-чик і є.

Дідько. Ну! От життя! А пошту? Пакети носять?

Спринцовка. Звісно. Але в нас у кожного кур'єра свій автомобільчик, чик і готово.

Дідько.— Ех. Ну й життя! Почастуйте, пане, цигаркою.

Спринцовка дає йому цигарку.

Дідько. Ну, то, пожалуйте, я вас здам комендантові.

Спринцовка. А... а.... там не дуже гаряче?

Дідько. Ні, чого ж там, градусів 800—900, не більш.

Спринцовка (з жахом). Я... як ві-вісім-сот! Увіходить Фанфаріель — молодий дженджуристий чорт.

Д і д ь к о. Ось тут пасажира принесли, пане коменданте, прийміть, будь ласка, бо мені треба нести пакети янгол зна-куди — і на Лису гору 13, і на Брокен 14, і в Лондон,— цариця •влаштовує бал.. Своїх лахудр так не післала, а все на бідного чорта, і хоч би комету дали, чи що, а то дуй пішки.

Фанфаріель. Ну, ну, не бурчи, іди. (Дідько зникає.)

Спринцовка (почтиво уклоняється Фанфаріелеві), Моє шанування, пане коменданте.

Фанфаріель (скромно). Ні, я не комендант, це тільки тимчасово, я діловод. Був, розумієте, раніш за секретаря, але в нас скорочення штатів, а роботи, розумієте, удвоє, ходімо, я вас проведу.

Спринцовка (переляканий). А мо... може... я де-небудь тут. Це, знаєте, непорозуміння, я ж тільки хвершал. А що я там написав кілька п'єс, то все одно їх репертком не дозволив, їй-богу, я ж нічого. Пустіть, будь ласка.

Фанфаріель. Та що ви! Ви пишете п'єси? То я ж теж драматург. Дуже радий познайомитись, колего. А то, вірите, нема з ким і поговорити. Цілий день в канцелярії, може, я й вас влаштую в канцелярії.

Спринцовка (в захопленні). Дуже дякую! А хіба тут теж є театр?

Фанфаріель. Ну, звісно. Тільки ніяк не можна висунутись. Цензура, розумієте, пекельна. Вимагають, щоб усі чорти були подібні до янголів, а люди скрізь мерзавці, але я й на це згоджуюсь. Але гірш за все, що оригінальному чортові не дають ходу на сцену. По-перше, скрізь переробляють старі п'єси, а, по-друге, перекладають чужоземних.

Наприклад, у нашого директора жінка щомісяця перекладає нову п'єсу — то який же тоді це театр? Тільки мова своя — чортяча, а зміст цілком чужий. Знаєте, я написав чудову дрібничку і хочу пустити її, розумієте, контрабандою, коли буде яке-небудь свято, ось тільки акторки підхожої ніяк не знайду. Ну, то ходім, я вам все покажу. (Бере Спринцовку під руку.) Дуже радий з вами познайомитись, сюжет, розумієте, такий.

Спринцовка (показує зляканий на безодню зліва). А-а... це що там таке? Долі.

Фанфаріель (байдуже). А то так, нічого. Це, розумієте, наші, гм, санаторії. Як хочете, то коли небудь я вам покажу.

Спринцовка^ боязко заглядає вниз). Ай! Там вогонь! Якісь голі люди.

Знизу долітають глухі крики і враз вибухає полум'я.

Ай! (Відступає.) Вони лізуть сюди. Калавур! (Чіпляється за Фанфаріеля.) Калавур! Добра са-са-са-наторія.

Знову вибухає полум'я. Ф а н'ф а р і е л ь. Нічого, нічого, це вони, мабуть, побачили нас. Гей! Чому немає вартових! А проте, як хочете, можете подивитись: у нас це чудово поставлено, є цікаві примірники. Гей! (Свистить у свисток.)

Вбігають двоє зелених чортів з тризубцями в лапах, із чорними тризубцями на грудях на кшталт колишнього петлюрівського герба.

Фанфаріель (гримає на них). Ви де, мерзотники, швендяєте? Думаєте, як на вас петлюрівські герби, то можна й нічого не робити! Бачите, грішники лізуть. (До Спринцовки.) Це знаєте, генерал Петлюра вигадав для них нову уніформу із своїм гербом. (До чортів.) Пропускайте по-одно-му, нехай пройдуть на той бік.

З безодні вилазять одна по одній кілька постатей і проходять через

кін праворуч, де й зникають. Першим вилазить постать у звичайному цивільному вбранні, але з довжелезними руками і з величезними, мало не в аршин, п'ястами, якими він увесь час чухає одну об одну.

Спринцовка. Хто це?

Хабарник мовчки простягає одну з довжелезних рук ї хоче схопити Спринцовку, який з жахом ховається.

Спринцовка. Калавур! Хто це? Чого це в нього такі довгі руки? Це, мабуть, князь Довгорукий 15. Ф а н ф а р і е л ь. Та ні. Це просто хабарник. С п р и н ц о в к а. А. То що ж це він робить зі своїми руками? Фанфаріель. Він увесь час їх чухає. Його кара в тому й полягає, що руки в нього завжди сверблять. Хабарник.

Дайте льоду, дайте масті,

Дайте ліків, дайте ніж,

Щоб позбутись цей напасті,

Втамувати цей свербіж!

Де знайти хоч на хвилину,

Спокій де мені дістать,

Бо без краю, без упину

Руки все мої сверблять.

(Виходить із стогоном.) Спринцовка. Ото лиха година! Це вже справді і хабара не захочеш. А це хто, носильник, чи що?

Фанфаріель. Де там носильник. Це ж розтратник. Спринцовка. Та чого ж він касу тягне? Невже цілу касу вкрав?

Фанфаріель. А це така його кара — цілий вік касу на спині тягати.

Спринцовка. От так фізкультура, бодай йому лиха година!

Розтратник.

Ще коли я жив десь вище,

З цієї каси як тягнув,

Часто думав я, навіщо

Роблять каси з чавуну.

От тепер я зрозумію,

Для чого був той метал.

Не стримає хоч крадія,

То щоб він його тягав!

Чорт (підганяє його канчуком). Ну, ну, іди, не затримуйсь.

Розтратник зі стогоном тягне далі касу.

Спринцовка. Ай справді, навіщо ті залізні каси, коли все одно вони з ключами, та ще й запасний є, коли той загубиться. Хіба ось тільки замкнеш раптом ключі в касі, як це було раз з нашим касиром, та й те дарма — слюсаря покликали. Одімкнув. Калавур! А це що?

З безодні вилазить "ґвалтівник", відбиваючись від 5—6 спокусливо

вдягнених жінок.

Спринцовка. Хто це? Балетна студія, чи що? Фанфаріель. Яка там студія. Це ґвалтівник і його кара.

Спринцовка. Добра тобі кара. Це б і кожний ґвалтівник схотів, щоб його жінками карали.

Фанфаріель. Ану, спитай у нього, чи дуже він радий. Він волів би краще вмерти, ніж терпіти від цих жінок, що не дають йому заснути ані на хвилину.

Ґвалтівник.

День і ніч нема спочинку... Ех, заснути б хоч на мить, Одчепіться, кляті жінки, Хочу спать, а не любить! Одчепіться, невблаганні, Залишіть ви мордувать!.. На підлозі, під парканом, Хоч в канаві, тільки б спать!

Жінки торсають і тягнуть ґвалтівника.

Спринцовка. Це вже дійсно пекельна кара. Немає гірше, як хочеш спати і не можна. Це й зі мною бувало, як поїзда вночі чекав.

Вилазить п' я н и ц я, а за ним сила різноманітних п л я ш о к зі спиртовими напоями, що його переслідують і лізуть до нього.

Спринцовка. Це що за процесія? Фанфаріель. Це п'яниця і пляшки зі спиртовими напоями.

Спринцовка. От лахва, цілий буфет! Але чого ж він не п'є?

Фанфаріель. Тому, що немає тільки одного напою, що за нього він віддав би всі інші,— склянки чистої води... Н' яниц я.

Все нутро пече без жалю Невтамований вогонь,

А бодай чорти забрали Той проклятий алькоголь! Чим пожежу загасити, Чим зарадити біді... О благаю, дайте пити, Хоч один ковток води! (Вибігає в розпачі.)

Спринцовка. А це хто, здається, якийсь робітник?

Фанфаріель. Це прогульник, він увесь час прогулював на землі і нарешті потрапив до нас.

Спринцовка. То що ж він тут робить?

Фанфаріель. Що робить? Увесь час благає, щоб дали йому хоч яку роботу. Але йому не дають — і в цьому його кара.

Спринцовка. Добра тобі кара. Та це б усякий захотів.

Фанфаріель. Ану, спитай. Він і то вже 5 разів вішався з нудьги.

Прогульник.

Більш немає сил терпіти. Де подітись од нудьги? Дайте що-небудь робити — Хоч із глини пироги. Дайте землю рить руками, Дайте пекло

замітать. Хоч залізо гнуть зубами, Хоч помийні чистить ями, Тільки б, тільки б не гулять! (Виходить.)

Спринцовка. Це вже дійсно лиха година! Дайте йому хоч папери які підшивати, бідоласі.

Фанфаріель. Ну, то що ж там стали, далі. Чорт. Не хочуть іти. Фанфаріель. Як не хочуть? Хто? Чорт. Та цей... з портфелем.

Чорти нагинаються над безоднею, звідти висувається плакат з написом "Без доклада не входить".

Фанфаріель. А! Це, певно, бюрократ. Ану, тягніть його за шкірки.

Чорти починають ширяти вниз своїми тризубцями. Плакат зникає, але натомість висувається другий: "Зверніться до секретаря". Плакат зникає.

Чорт (в розпачі). Не йде!

Фанфаріель. А, то ну його в болото. Звісно, що бюрократа навіть чортячі вила не беруть.

Фанфаріель. То ось бачили, які в нас "санаторії", кожний пацієнт — може зрозуміти, що саме пошкодило йому в житті. Ну, а тепер ходім, покажу вам і нашу канцелярію.

Спринцовка. Добра санаторія.

Виходять обидва.

Увіходить Ліліт у супроводі своїх пекельних фрейлін — кількох розкішно зодягнених жінок. Сама Ліліт у чорній усіяній діамантами

оксамитовій сукні з голими руками і з розрізом на стегні. Вона сідає на крісло праворуч і рухом руки відпускає фрейлін, які виходять.

Ліліт (хмуро дивиться перед себе). Цей солдат не сходить у мене з думки... О, як би я хотіла залишити його біля себе... Я ніколи не бачила очей, щоб горіли такою завзятою одвагою... (Підводиться.) Мені здається, що разом з ним вдирається свіжий вітер безмежних просторів землі, і так жадливо зітхають груди, щоб пити без кінця це свіже повітря... Але де ж він? Гей, хто там! (Тупає ногою.)

Фанфаріель (з'являється миттю). Кликали, царице?

Ліліт. Ви не знаєте, де цей... як його, солдат — більшовик, як його, Марко, чи що. (Одвертається.)

Фанфаріель. Ще не прибув, царице.

Ліліт. Як не прибув? То де ж він?

Фанфаріель. А зрештою, може, він у другому відділі — я довідаюсь.

Ліліт. Стривайте. Ви, як і завжди, нічого не знаєте. Замість писати безглузді п'єси, краще б займалися ділом. Слухайте... Я... я хочу, щоб він залишився тут... цей солдат. Як би це зробити?

Фанфаріель. Ну, то не оддавайте йому накладні — тільки й усього.

Ліліт. Ні, я не можу цього зробити —— не маю права. І пекло має свої закони.

Фанфаріель (сміється). Ну, тоді доручіть його якій-небудь з наших красунь — Аспазії 16, Фріні 17 або прекрасній Єлені І8, хіба ж їх мало.

Ліліт (гнівливо). А, то я, виходить, поганша за яку-небудь Фріну! Я, перша дружина Адама, пекельна цариця, славетна Ліліт! Та ви думаєте, що ви говорите! Чим писати безглузді п'єси...

Фанфаріель. Ото, далися їй ці п'єси... я... я не смів, царице.

Ліліт. Фріна! Він і дивитись на неї не схоче. . Фанфаріель. Пробачте" царице. Ліліт. Який він вибрав пароль? Фанфаріель. "Маруся".

Л і л і т. ' Маруся. Певно, яке-небудь дурне дівчисько. Ну, добре. Сьогодні в мене велике приймання. Коли приведуть цього дурня, скажіть, щоб його привели до мене. Ідіть. (Виходить.)

Два зелених чорти продовжують завзято клапати картами, не бачачи, що з безодні висунулась чиясь голова. Голова повільно висовується, і нарешті вилазить уся постать типового хулігана старих часів у "картузі і спин-жаку". Вилізши, він плює в безодню і показує туди дулю. Потім обережно обходить чортів і йде праворуч.

Хуліган. Ф-фу, ну й спекота, мать їх. Тут, здається, трохи ліпше.

Назустріч йому з правого боку виходить постать сучасного "шкета" в со-колці, штанях "кльош" і кепці, з татуюванням на грудях. Обидва стикаються і дивляться один на одного.

Колишній. Ну. Сучасний. Ну. Колишній. Ти чого? Сучасний. А ти чого?

Колишній. Ти чого задаєшся, мать твою. Мало ка ші їв?

Сучасний. А ти чого — по сопатці захотів? Колишній. Ти хто? Сучасний. А ти хто?

Колишній. Я, може, за царя жив. Расєю рятував, євреїв бив, скільки самих книжок до убиральні поодносив. А ти що? Не бійсь, у школу ходив, політграмоти вчився... Чистоплюй, теж — то-ва-риш!

Сучасний. Важність велика! А ти на біржі праці був? В начальство чорнильницю шпурляв? Молода, в Саксонії не була.

Колишній (трохи змішавшись). На біржі... Яка така біржа?

Сучасний. То-то. А я в кіятрі в калідорі на стінку "останавлівался"?

Колишній (в захопленні). Та ну! При всіх? В кіятрі? Здорово!

Сучасний. А жінку по очах пляшкою бив, поки не осліпла?

Колишній (здивовано). Та ну? По очах пляшкою? Перший раз чую.

Сучасний. Аз гальорки сірчаний квас на голови лив? А в музеї голим бабам "что нада" домальовував? А клубну роботу провадив? З відра зі сметаною рилом "двугрівенний" витягав?

Колишній (в захопленні). Та ну! Рилом з відра! Як це, розкажи.

Сучасний. Молодий ще, культури не знаєш.

Колишній. Ізвіняюсь, товаришу,— руку.

Сучасний. То-то! (Тиснуть один одному руку.) Ходім краще подивимось, чи не можна й тут чого-небудь устругнути.

Ідуть праворуч, причому Сучасний плює на крісло Ліліт. Виходять.

Між тим із безодні зліва чути глухий шум, який поступово зростає, як крещендо в'оркестрі. Із шуму виділяються окремі прокльони й викрики. З глибини кону увіходять двоє — молодий у звичайному френчі і д і-д о к, добродушного вигляду, в срібних окулярах, бахматовому сурдуті і довжелезних штанях, з парасолею під пахвою. На чоботях у дідка

невеликі крилята.

Дідок-цензор (радо тисне руку молодому). Дуже приємно познайомитись, молодий чоловіче, дуже. Дозвольте рекомендуватись: Меморандів, колишній цензор, 40 років протрубив, хе-хе. Владимира маю на шию19 та пряжку за бездоганну службу, а ви, виходить, колега, зав. губліту — це значить, наприклад, наш губерніальний цензор. Дуже радий. А я, знаєте, і тут за своїм фахом працюю — ось обходжу все пекло та доглядаю, щоб грішники не вели нецензурних розмов, різні, знаєте, там репетування, наприклад, "геть з царатом" тощо. О, чуєте, знов клекочуть. Тут, розумієте, кілька тисяч верстов, скрізь не вправишся, я ж один, правда, мені видали семимильні чоботи з кольцями — добра штуковина, спецодежда — тут усі носять, дуже вигідна річ. Фіть і готово. Тільки-но я був в англійському відділі, а зараз уже в українському, о, о, чуєте?

З безодні виринає голова і кричить: "Будь проклятий цар Олександр Благословенний! 20 Катюга, лицемір прокля..."

Цензор (підбігає і шпурляє в голову парасолею). Кш-кш. (Пхає його додолу.)

Френч (обурений). Як вам не соромно, товаришу! Це ж правда! Це ж справді був мерзенний облудник, цей Олександр Благословенний, однією рукою хрестився, а другою народ катував, скільки сам*їх солдатів замордував на смерть.

Цензор. Ну-ну... Адже ж"мені однаково. Я ж знаю, у вас інші погляди. Ради вас, колего, я радий дозволити — нехай порепетують трохи.

Козацька голова (виринає з безодні). А щоб ти сказилася, проклята Катерино ! Хльорка, що занапастила Україну своїм Нечосою 22. Геть усіх царів!

Цензор (добродушно сміється). Лекція з історії... Хе-хе...

Друга голова. Геть ляхів! Ріжте проклятих панів! Боже, боже, помсти за наші муки...

Цензор. Гайдамаки. Да, здорово їм дісталося в свій час.

Козацька постать (з виразом глибокої муки на обличчі виринає з безодні і співає:)

Ой, полети галко, полети чорна, ' Та й на Січ 23 рибу їсти; Ой, принеси, галко, ой, принеси, чорна, Від кошового вісти. Ой, да вже галці, ой, да вже чорній На Січ не літати.

Ой, да вже галці, ой, да вже чорній

Вістей не слихати...

Гей ви, запорожці, гей ви, молодії,

Де ж ваші жупани? —

Ой, наші жупани поносили пани,

Самі ж ми пропали...

Гей ви, запорожці, гей ви молодії.

Цензор (добродушно хитає головою). Люблю малоруські пісні, а проте все-таки непорядок, опускайся, куме, на дно (пхає його вниз, не давши скінчити), все-таки український сепаратизм 24, знаєте... та ж революція.

Ще голова (виринає). Хай живе конституція! Геть Олександра! Геть усіх тиранів! Хай живе демократія, хай живе вільність!

Ще голова. Хай живе вільність! Хай живе вільна Україна!

Між тим висувається ще одна голова і, не слухаючи цензора, лізе наверх. Це напівгола постать зі змученим обличчям.

Постать. Геть проклятих. самодурів начальників! За віщо він знущався з мене? За віщо він вигнав мене, одняв у мене останній шматок хліба? Хто помститься за моїх голодних дітей, за нещасну, знесилену жінку, що виплакала бідні свої очі?

Френч (стурбований). Стривайте, стривайте, я не можу цього дозволити. Це, очевидячки, божевільний. Скажіть, щоб він мовчав.

Постать. Геть проклятих самовільців! За віщо він звільнив мене? Геть усіх начальників!

Цензор. Та тихше-бо, товаришу, не кричіть. Хто вас звільнив?

Постать. Віце-губернатор... бодай він здох, проклятий.

Френч (задоволений). Ну, конешно! Я так і думав, у нас цього не буває.

Цензор. Я тобі порепетую. Роззявив пельку! Звільнили, значить треба було. Геть! (Пхає його назад.)

Кілька голів виринають змов.

Голови. Геть самовільство! Геть бюрократизм та тяганину! Геть бюрокра...

Обидва (махають на голови). Кш. Годі. Голови. Геть цензорів!

Обидва кидаються на голови і пхають їх униз.

Обидва. Дійсно, що це вже занадто. (Виходять обидва.)

Цієї хвилини галас більшає і два чорти витягають з безодні розкуйовджену жінку у звичайному міському вбранні, у хустці.

Чорти, Ходім, ходім, знатимеш, як хуліганити. Фанфаріель (виходить з правого боку). В чім річ? Хто це така?

Чорт. Та ось ця громадянка увесь час хуліганить, просто нічого зробити не можна, збудоражила всіх пасажирів.

Фанфаріель. Та що вона, б'ється, чи що?

Чорт. Та ні, не б'ється, а дурощі каже, хуліганить.

Хатня хазяйка. Я не фуліганила, це вони самі.

Фанфаріель. Та що ж вона, нарешті, робить?

Чорт (у розпачі.) Нічого не робить, вона сміється! її, зволите бачити, посадили в киплячу смолу, а вона тільки сміється, у вас, каже, вроді

ліманад — одразу ревматизм вилікували. Інші грішники сміються, просто всіх деморалізує.

Фанфаріель (здивований). Та хто ж ви така, що не боїтеся жодних мук?

Хатня хазяйка. Я? Я домашня хазяйка. Помилуйте, товаришу чорте, в чому діло, хіба я фуліганю? Я тільки кажу: "слава тобі господи" (чортів корче), нарешті-то я одпочину. Ні дітей, ні кухні, ні білизни не треба прати, ні п'яного чоловіка немає, і на базар не треба ходити, ні в чергах не треба вистоювати, ніяких турбот, та це просто рай!

Фанфаріель. Пустіть її, видно, її нашими мордуваннями не злякаєш, нехай так гуляє. Ідіть, громадянко, ви вільні.

Цієї хвилини чути страшенний гуркіт, на сцену вбігає Марко, кілька чортів женуться за ним.

Марко. А, нарешті-то. (Озирається.) Де Сатана? Зараз же подати мені мої накладні! (До Фанфаріеля.) Ви хто? Потурбуйтеся зараз же мене відпустити, армія не може чекати.

Фанфаріель. Тихше, громадянине, ваші накладні, певно, у нас, але я мушу перше доповісти головному правителеві нашої канцелярії.

Марко. Зараз же подати мені ордер на вагони! Я вам покажу, як розводити бюрократизм та тяганину. (До чортів.) А ви чого очі повилуплювали? Нащо дозволяєте знущатися з себе всякій сволоті?

'Фанфаріель. Товаришу, я ж вам кажу честю. І Марко (не слухаючи, до чортів). Ви самі винні, що з вас знущаються, що вас визискує всяка сволота,— вас примушують працювати по 18 годин, ви не маєте жодного дня відпочинку, вам не дають можливості культурного

розвитку. А чому? Тому, що ви розпорошені, роз'єднані, затуркані. От якби ви були організовані, якби у вас було могутнє професійне єднання.

Фанфаріель. Ну, добре... Я зараз же проведу вас до цариці — тільки залиште бешкетувати. Адже ж тут пекло, а не майдан.

Марко. Ну, добре, я кінчу іншим разом, ходім. Обидва виходять.

Чорти (гомонять поміж себе). І справді! Як це можна! Працюєш, як проклятий, цілий день. Хоч би на землю пускали.

Чорти розсідаються купками по всьому пеклу. Дехто вартує з правого боку

кону.

Хламушка зМарусею, закутаною в чорну хустку, виходять зліва і йдуть через кін, але біля правого боку вартові чорти перепиняють їм дорогу.

Вартовий. Тобі чого? Не можна.

Хламушка. Як-то не можна? Кондуктор який знайшовся! Я, може, під международним вагоном їздив, під вагоном-рестораном їздив, а він...

Вартовий. Забирайся! Не можна.

Хламушка. Ну, що тут робити. (До Марусі.) Нам би, розумієш, тільки тут пройти, далі вільно... гм... (Озирається.) Хоч би ж... (Радо.) А стривай, стривай, почекай тут, онде моє знайоме чортеня. (Біжить до невеликого чортеняти і хапає його за руку.) Слухай; товаришу, як би нам тут пройти?

Чортеня. Нічого не поробиш. Багато народу. , Хламушка. А чи не можна зробити які-небудь збори,

чи що? Ось як у нас у Козятині як зробили одного разу

збори на станції, то поки збори йшли, наша братва чисто

весь буфет очистила.

Чортеня (озирається). Збори?.. А чого доброго. Ану,

почекай. (Підходить до. одного з чортів зліва, "Рудого".)

8 8-651

225,

Драстуйте, пане Рудий. Чи вас це я бачу? Щось вас давно не було видно.

Рудий. А, це ти, Помидорко. Так, так, не було. Я тільки-но повернувся з командировки, був, розумієш, на Юпітері, Марсі, щойно з комети. Ну, а ти що? Учишся? Перейшов?

Чортеня (зніяковіло чухає потилицю). Та... знаєте... Рудий. Невже не перейшов? Погано, погано, мабуть, знову футбол.

Чортеня. Та коли ж, розумієте, ніякої... що я вас хотів попросити... чи не могли б ви зробити нам маленьку доповідь про вашу подорож і взагалі. Ви ж так чудово говорите — просто краще за всякого професора.

Рудий (задоволений). Ну, ти вже скажеш... Хоча мене, між іншим, запрошували виступити на соціал-демокра-тичних зборах у Берліні... але ж я не маю часу... не підготувався. (Вагається.)

Чортеня. Та хіба ж вам треба готуватись? Адже ж усі якраз зібрались — саме час.

Рудий. Ну, гаразд, попробую. (Лізе на крісло Ліліт і виймає величезний зшиток і дзвінок.) Товариші! Оголошую позачергові загальні збори відкритими. (Дзвонить.) Маю зробити вам доповідь про мою подорож у зв'язку з міжпланетним становищем взагалі. Прошу зайняти місця.

Чорти наближаються і сідають долі.

Рудий. Товариші! Перш, як сказати кілька слів про мою подорож, дозвольте зупинитись коротко на наших досягненнях за останній рік, а також на наших основних хибах і заходах щодо їх виправлення. Ми маємо низку величезних досягнень в усіх галузях нашої роботи — організаційній, інформаційній, підготовчій, загальній, окремій, особливій, культурній, санітарній, навчальній, практичній, теоретичній, конкретній, абстрактній, агітаційній, статичній, динамічній і політичній. Усі ці галузі розвиваються і поширюються, охоплюючи чимраз усе нові й нові ділянки нашого впливу по всіх країнах старого й нового світу. Зупинимось коротко на деяких цифрах: у галузі організаційної роботи ми маємо цього року один мільйон двісті тридцять шість тисяч сто двадцять вісім досягнень проти 876,927 досягнень минулого року, тобто маємо збільшення на 36,8 %, або, в порівнянні з передбаченням планового завдання, перевищення на 18 %, себто організаційну роботу виконано на 118 %. Я гадаю, товариші, що, такє виконання планового завдання свідчить в загальному

Й ЦІЛОМУ — Є-КМ-... . :

Деякі чорти труть лапами очі і голосно позіхають.

в загальному й цілому,'що ми маємо реальні наслідки і поширюємо нашу роботу в-напрямкові дальшого поширення і-досягнення тих реальних наслідків, які свідчать про загальний зріст наших величезних, досягнень. Отже, підсумовуючи пророблене і накреслюючи перспективи майбутнього, ми приходимо до висновку...

" 4 ' Позіхання збільшується, дехто вже хропе.

Ми приходимо до висновку, що в загальному. й цілому ми працюємо непогано, охоплюючи'всі галузі нашої повсякденної роботи. Переходячи до роботи систематичної, теоретичної,, динамічної, медичної, музичної, політичної, естетичної, анатомічної, поетичної, північної, економічної, практичної, історичної, критичної і всебічної, ми бачимо... (Бачить, що геть усі чорти позасипали.) Ми бачимо... ми бачимо... (Злізає з крісла і підходить до окремих чортів.) Ми бачимо, що всі позасипали, щоб їх попи позабирали! Ну, що поробиш з таким свинячим народом,— не розуміють жодної культури... Тьфу! (Злісно плює і виходить.)

Усі чорти позасипали і хропуть в різних позах — сидячи, лежачи, стоячи. Хропіння лунає по всьому пеклу. Величезні мережі павутиння звішуються' зверху, простягаючися через кін.

Хламушка (до Марусі). Здається, всі позасипали. Тепер будуть хропти до обіду. Ходім, тепер ми можемо пройти далі хоч і по цілому пеклу, шукати нашого Марка. Це все одно як на поїзді, коли пасажири сплять, безпритульні лізуть, хто куди гаразд. (Підіймає пальця.)

Безпритульним не треба плацкарти, Не страшний їм кондуктор, ні чорт, Тільки засне кондукторська варта, Радо їдуть вони на курорт. Коли — ж в пеклі чорти засипають, Можна щастя де хочеш шукать. Тільки люди ніколи не знають, Як хвилину таку угадать.

Ходім. (Хутко йде праворуч, пориваючи за собою Марусю.)

Завіса.

ДІЯ П'ЯТА

Друге місце в пеклі. Величезна висока печера. Дика краса, якої надає ЇЙ вигляд пишної врочистої зали архаїчного стилю. Загальний тон пурпурний, в якому витримані всі меблі і оздоби зали. Ліворуч — естрада з троном Ліліт, праворуч — відкрита естрада — кін наготовлено для інтермедії. При піднятті завіси в залі пусто. М'який пурпурний півсвіт заливає сцену.

Зліва обережно пробираються Хламушка й Маруся, як і перше, закутана в велику чорну хустку.

Хламушка. Здається, пройшли безпечно... жодного кондуктора, то, тьфу, чорта не здибали. Це, здається, Зала самої цариці... ну й добре, неначе на вокзалі в Харкові. Тільки б не натрапити на того проклятого Петлюру.

Маруся. Але ж де Марко?.. Де вони його заподіли?

Хламушка. Драстуйте. Це ж тобі не який-небудь Конотоп 25; чи Шепетівка , це ж пекло, є на що подивитись. Але що це таке?

Зверху чути гострий та довгий свист, неначе від сильного вітру.

Хламушка (озирається). Здається, ми натрапили на зліт відьом, що злітаються сьогодні на бал цариці... з усього світу, чуєш...

Музичне інтермеццо, що змальовує зліт відьом.

Хламушка. От так історія... попали з дощу та під ринву. Відьми цілого світу... хап його зверху. Але дарма, це, мабуть, все одно, як на курортГ, бачили ми там і таких жінок, безпритульного нічим не здивуєш.

Маруся. Мені страшно. (Бере за плече Хламушку.) Коли б вони нас не зачепили.

Хламушка. Ану, нехай попробують. Ми самі їх зачепимо. Я цих баринь знаю, як побачать безпритульного, то не знають куди тікати, білі дуже, побоюються.

Зліва зверху одна за одною влітають жінки в плащах, скинувши які, вони залишаються в блискучих і досить оголених оздобах. їх чимраз більшає, і, нарешті, вони заповняють всю авансцену.

Перша. Чому нікого немає? Чому ніхто нас не вітає?

Хламушка. Ну, я ж казав, що це неначе на курорті. І одьожа підходяща. Зовсім, як жінки наших відповідальних та напіввідповідальних товаришів.

Друга. Що за непуття! Ні оркестри, ні церемоній-мейстра, ані жодного чорта! Та що вони позасинали там, чи що?

Хламушка. А що ж... Послухали б ви тієї доповіді, той ви б заснули.

Третя. Якийсь... обшарпанець... спитайте його, медам, у чому діло.

Перша (до Хламушки). Гей, ти, голоколінець!, Де цариця, чому нікого немає?

Хламушка. Я хоч і голоколінець, а все ж не тащй

голий, як ви. Ви хоч би по розверстці 27 мануфактури дістала,

а то так і видно, що нетрудовий елемент. ' .ч

.Перша. Як ти смієш, хіба ти не знаєш, хто я така! Я — Золота Мрія, любов чотирьох країн світу. Мене кохають скрізь: на Півдні, на Сході, на Заході і на Далекій Півночі... Білі, жовті та чорні люди тремтять неситою жадобою, коли чують улесливий дзвін моїх золотих бубонців.

Друга. Я — Спокуса, любов чотирьох темпераментів! Мене кохають всі люди: палкі й холодні, хмурі і жовчні, сотні тисяч очей горять неситою жагою, коли перед ними блищить і вабить їх моє невловиме тіло.

Третя. Я — Дезіре, любов чотирьох людських віків... Я — мрія про щастя, яку кохають діти, юнаки, змужнілі та старі люди...

Четверта. Я — Фільма, любов чотирьох класів, мене кохають без міри всі класи світу: аристократи, буржуї, робітники й селяни. Усіх однаково чарує моя електрична усмішка.

Хламушка. А я вже думав, що вона з четвертого класу гімназії. Але скільки любовей, мабуть, є великий попит на цей товар.

Маруся. Ходім скоріше, я боюся цих жінок...

Жінки помічають Марусю і оточують її, розглядаючи з презирством ЇГ скромну чорну постать.

Перша. Але дивіться, медам, що це за мізерна постать. Як вона сюди попала?

Друга. Це, певно, якась наймичка. Неподоба, що сюди пускають всяку шпану.

Третя. Послухайте!.. Ви!!. Що ви тут робите? Вам, певно, треба на кухню.

Перша (смикаючи хустку і сукню в Марусі). Ні, ні. Вона, мабуть, теж зібралась на бал, дивіться, які пишні шати!.. Ха-ха!..

Четверта. Невже ти не бачиш, мила, що ти не туди потрапила?

Перша. Треба сказати, щоб її зараз же вивели. Торсають Марусю.

Маруся. Пустіть мене, здається, я вас не чіпаю.

Увіходить Фанфаріель і протовплюється через юрбу жінок, що радо

його вітають.

Фанфаріель. Бонсурр, медам. Ви вже зібрались... цариця скоро вийде, (Підходить до Марусі.) Пардон, медам, у чому річ? Що це за дівчина і чого ви її оточили. (До Марусі.) Що вам тут треба, моя мила? Ви, мабуть, когось шукаєте. Хто ви така?

Х ла м у ш к а. Влопались.

Маруся. Я... я бідна українська акторка. Я хотіла пройти трохи далі, але мені не дають ходи та обіжають усі ці Лю&ові — багато різних Любовей усіх країн... Сміються, знущаються з мене.

Хламушка. Щира правда, товаришу кондуктор! Ми ж нікого не чіпали.

Фанфаріель. Так ви акторка! Яка приємна нагода. Адже ж мені якраз потрібна акторка для одної п'єски, що я написав. Дуже радий. Ну, то ходім скоріше, я вам все розкажу.

Маруся. Але я... я, право, не знаю. Фанфаріель. Все, все пізнаєте. Ходім. Дуже радий вас бачити. (Хутко виводить Марусю.)

Хламушка йде за ним. Повне освітлення. Музика. Дами поспішно займають місця, звільнивши

середину зали.

З'являється церемоніймейстер з жезлом та інші пекельні чини, усі в золотих шатах з нашитими чорними козлами. Увіходить Л і л і т і займає своє місце на троні. Вона в найпишніших шатах свого царського сану: спокусливе вбрання архаїчного східного стилю, діамантові та золоті блискітки якого ледве прикривають її тіло. На лівій нозі золота туфля..

Фанфаріель. Все готово, царице, накажете починати бал?

Л і л і т. Починайте.

Починається великий балет. Раптом чути великий гуркіт та галас. Голос Марка за коном: "Зараз же пустіть мене сюди! Я йому покажу,

як дурити мені голову!" У ту ж мить Марко вдирається в залу, відбиваючись від кількох чортів, що його затримують.

Марко. Я вам покажу, як розводити тут бюрократизм та тяганину! Зараз же подати мені мої вагони!

Ліліт (сміється). Та тихше-бо, Марку! Чи можна ж так бешкетувати!

Мар ко. Лробачте, царице, але я вимагаю повернути мої накладні та мої вагони. Ми не можемо більш чекати. Я прохав честю, але вони тільки знущаються. То заповни анкету в півтора аршина, потім треба довідку, потім не можуть знайти нумера в журналі, а потім канцелярія закрита,— приходь взавтра.

Ліліт. Заспокойся, Марку. Твої накладні у мене, і ти їх зараз одержиш, присягаюся цією золотою туфлею, знаком любові мого повелителя Сатани. Але в пеклі свої закони-, ї ти— мусиш їх поважати: Твої накладні'у дванадцятої жінки зліва,— якщо ти не помиляєшся в лічбі, вони^твої і-жінка-, й накладні.

, Марко. Мені не треба ваших баб, нам ніколи з ними

вовтузитись. Дайош накладні, і годі! . — ;;

Ліліт (сміючись). Але інакше не можна, ти мусиш

взяти і накладні, і жінку, або не дістанеш нічого. .

Марко. Це вже виходить примусовий асортимент — ігавантага, як у нас у Вакоті. Видно, багато у вас цього краму. Ну, то нічого робити, згода. З якого боку починати?

Ліліт (сміється). З лівого. п 1 М а р к о (підходить до ряду жінок і починає лічити). Раз, два, три, чотири.

Жінка. Стривай, Марку, невже ж ти не хочеш мене поцілувати?

Марко. Не приставай. Три, чотири, п'ять, шість.

Друга. Марку, Марку, подивись, які в мене чудові очі, ти й не бачив таких.

Марко. Не перечеплюй, осади назад! Сім, вісім, ф-фу, дев'ять, десять.

Третя. Марку, я хочу тебе поцілувати.

Марко. Я тебе так поцілую, одинадцять, дванадцять... Ф-фу, здається, доліз. Але ж ні, ага (згадує). Це тільки вимовляється дванадцять, а пишеться тринадцять. (Він рішуче хапає за руку тринадцяту жінку.) Ось!

Глухий гомін перебігає в юрбі'.

Ліліт (підводиться). Ти добре рахуєш, Марку. Мабуть, непогано у вас навчають по ваших школах. Марко. Та нічого собі, це у нас в касарні. Ліліт (з досадою). Ну, то дай йому його накладні!

Жінка простягає Маркові папери.

Марко (хоче взяти, але ніяк не потрапить). Що таке! (Тре очі.)

Регіт.

Марко. А бодай вас! Здумав! Треба лівою рукою. (Одразу хапає папери лівою рукою і з тріумфом підіймає вгору.) Маю!

Глухий гомін.

Ліліт. Віншую тебе, Марку, можеш дістати свої вагони на станції, але ще одна.дрібниця — ти мусиш вибрати собі проводирку з цих жінок.

Тільки дивись, шукай земну дівчину, бо наша, пекельна, не знає звідси дороги.

Марко. Ще перешкоди. Але добре. (Про себе.) Знаю, цекельні де ті, що не моргають. (Підходить до жінок і починає дмухати їм у вічі. Ті з реготом розбігаються, нарешті він хапає одну за руки.) Є! Маю! Справжнісінька наша, прямо з Пирятина28!

Ліліт (сходить із своєї естради і наближається до Марка). Ще раз віншую тебе, мій Марку, я бачу, що більшовики справді вміють допнутись того, що їм треба..: Ну, що ж... Іди, я тебе більш не затримую. Або, може, хочеш залишитись у мене? (Зазирає йому у вічі.) Подумай... Ліліт зуміє примусити тебе забути все на світі.

М.арко. Дякую, царице, але у нас є така приказка: "Скінчив справу — йди".

Ліліт (сміється). Так, я знаю — "котись ковбасою" і "рукопожаття відміняються". (Зітхає.) Ну, що ж, не можна нелюба любить. Іди. Ну, то випий хоч чарку на дорогу. (Бере золотий келих з таці, що їй подають.)

Марко. Чарку випити можна. (Бере келих і підіймає вгору.) За Червону Армію! (Вихиляє одразу.) Прощавай.

Ліліт. Прощавай, Марку. (Пильно дивиться йому в очі.)

Марко (тре чоло).Бувай... Щось я хтів... (Рішуче повертається і йде наліво.) Щось у мене неначе в голові...

Жінки (перепиняють йому дорогу). Пароль? Скажи свій пароль!

Марко. Пароль, який пароль? А, пароль. (Тре чоло.) Червона Армія — ні, гвинтівка — ні, вагони — ні. Невже забув... (Зупиняється і робить кілька кроків назад.) Що таке...

Ліліт (наближається до нього). Ну, що ж, мій любий лицарю, ти хотів що-небудь у мене спитати?

Марко. Слово! Я забув моє слово!

Ліліт (бере його за обидві руки і, затягаючи до свого трону, каже, а потім співає з переконливою пристрастю). Ти забув своє слово? Не сумуй, мій Марку, не варто жаліти.

Марку, Марку, всі слова на світі

І даремні, і пусті.

Хто забув, не варто їх жаліти,.

Не жалій і ти...

Ах, чи є ж таке на світі слово, Щоб тебе не зрадило в житті, Щастя, труд, захоплення любові,,. Всі слова... нікчемні і пусті.

Не сумуй, що ти забув навіки

Слово те, що ключ для вороття.

Тільки тут ти можеш зрозуміти

Всі розгадки, щастя і життя.

Я, дружина першая Адама, Знаю тайни неба і землі...

Тільки я без слів і без обмани Вгамую бажання всі твої!

Вона сідає на свій трон і пригортає до себе Марка, що знесилений лягав у її ніг, поклавши голову їй на коліна.

,0, не сумуй, мій Марку... Я навію тобі золоті мрії, що в них ти пізнаєш і зрозумієш всі таємниці неба і землі, що над ними даремно б'ються мудреці всіх часів... Я розповім тобі чудові казки, які я пізнала від мудрого Змія на світанку буття, коли вся земля була ще чудовим садом, коли я була першою дружиною Адамовою...

Музика. Чарівні танки жінок. Увіходить Фанфаріельу фраці, з квіткою в петлиці, а за ним Спринцовка. Спринцовка сідає недалеко від естради — кону.

Фанфаріель (зупинившись край естради, звертається до пекельної публіки з промовою). Прекрасна царице, мсьє і мадам. Зараз ми маємо виставити перед вами невелику інтермедію невідомого поки автора, який хоче познайомити нас з новими досягненнями в галузі драматичного мистецтва. Взявши безпосередню участь у виставлянні цієї п'єси, я дозволю собі сказати кілька слів про ті естетичні принципи, що ними ми керувалися в оформленні цієї дрібнички. Щоб не розводити довгої дискусії, скажемо тільки, що ми за реалізм в усіх його проявах — реалізм натуралістичний, романтичний, пластичний, динамічний, статичний, екзотичний, всебічний і категоричний. Це зовсім не значить, що ми припускаємо реалізм фотографічний, практичний, синтетичний, містичний, античний, графічний або дрібничний, наше завдання — це перетворити узагальнені форми формальних узагальнень в такі абстрактні асоціації конеретних вібрацій, щоб безпосереднє спочуття емоціальних перетурбацій...

Ліліт (з міста). Фанфаріелю, здається, ти дуже далеко заїхав, дивись, не загуби дороги.

Фанфаріель. Звісно, як ви будете мене пере че-плювати, то я — е-кх-гм, на чому я зупинився,— да, коли ми звернемось до емоціальних

вібрацій та конкретних асоціацій, то наш реалізм набере тієї форми прокатно-моментального конструктивізму...

Ліліт. Фанфаріелю, ти знов щось напутав, може, металопрокатного?

Фанфаріель (із серцем). Та якого там металопрокатного! Прокатно... прокатно... так, здумав — плакатно-мону-ментальнбго!

Ліліт. Ну, добре, добре. Ми вже зрозуміли, починай краще свою виставу.

Фанфаріель. Слухаю, царице. Отже, наша мета, наше завдання полягає в тому, щоб знищити стару халтуру і, накресливши перспективи нової роботи, твердими кроками...

Ліліт (закінчує). Перейти до нової халтури.

Фанфаріель. Ми починаємо.

Ліліт. Давно пора.

Музика.

Фанфаріель. Назва п'єси "Любов перекладна". Зміст п'єси такий. Чумак Юрко, що був у полоні в турецького султана, випадково врятував йому життя. Вдячний султан дарує Юркові волю і пропонує йому вибрати в нагороду яку схоче жінку з султанського гарему.

На естраду, що править за кін, виходить "сул та н". Зробивши кілька кроків, він стає в позу і починає співати з "Запорожця" 29'.

Султан.

Отрадно сердцу здесь, привольно Среди убогих хижин сих, Садов і пажитей зла...

Фанфаріель (зіскакує на кін і хапає його за комір). Чи ти здурів? Що це ти затягнув? Ти ж султан плакатно-монументальний, а тягнеш стару шарманку. Починай знов. (Вертається на своє місце.)

Султан (співає).

Я султан великодушний Врятував мене чумак. Вчинок цей мене зворушив, Відплачу я йому так: У мене багато жінок, Хай візьме собі одну, Буде дар за добрий вчинок, Що не обтяжить казну. Пропозиція така —

Гей, покликати Юрка! (Плескає в долоні.)

Почет уводить Юрка-чумакав синіх штанях і сорочці. "Султан" сідає на подушки і починає курити кальян. Жінки гарему оточують його.

Султан (співає мрійно на мотив вальсу).

Серед красунь

Усіх країн ' —

Курю кальян. Любов і дим — Це мій талан, Це мій режим...

Хор (тихо співає). . ^

Серед красунь усіх країн Курю кальян, любов і дим — Це мій талан, це мій режим...

Султан (до Юрка).

Я тебе нагороджаю: Ось візьми цей капшучок, Та, крім того, дозволяю Взять одну із цих жінок. (Кидає йому капшук.)

Юрко бере і уклоняється.

Юрко.

Мені з жінкою не возиться Я чумак, а не маркіз. Чи не можна замість жінки Одержати новий віз.

Султан. Не дратуй, мене, Юрку, це тобі не сільгоспко-операція, не хочеш, то зараз велю відтяти голову.

Юрко. Ні, ні, згода, найясніший султане!

Султан. Ну, а як згода, то сідай і вибирай. Щоб ти міг зрозуміти цих жінок, бо вони всі з чужих країн, то ось тобі перекладач. (Плескає в долоні.) Гей! Перекладачу!

Перекладач/низенько уклоняється султанові).

Перекладач з усіх мов Перекласти все готов: Драму, алгебру, псалтир 30 Сам собі я сабалдир. Хоч нема своїх ідей, Я багатший всіх людей, Бо збираю в свій гаман Гроші за чужий талан.

Султан.

Отже, Юрку, вибирай, Тільки добре пам'ятай, Як не схочеш ні одну, Зоставиш тут голову. Попрощайся з головою.

Юрко чеше потилицю і сідає праворуч, поряд його—перекладач. Насередину одна по одній виходять жінки.

Ф' я мета (співає).

Come chiodo kaccia chido COSÍ amor dikaccia amor,

In tal guisa io rido e godo In ral guisa ho kiolto il ror!

Ю р ко. А хоч би одне слово зрозумів! Нібито каже "згода" та ще наче не "селькор"...

Перекладач (простягає руку). Давай, Юрку, червінця — перекладу.

Юрко. Як! То я ще й платитиму!

Перекладач. Аякже. Дурно нічого не буде.

Юрко. Тьфу. (Дає монету.)

Перекладач (дивиться в словник). Вона, бач, каже:

Як цвях цвяха вибиває, Так любов її минає. У її такий звичай — Як без грошей, не займай.

Юрко. Ну, то коли в неї такий звичай, то нехай пробачить, мені— таких не треба, котись ковбасою.

Перекладач. Ясно, старий репертуар, ще довоєнного часу.

Султан. Далі. (Плескає в долоні.) А м а л і я (виходить і співає).

Ich kann scheuern, Brode sauern, Ich kann nästen, Bifsteks rösten, Haspeln, raspeln, glatten, platten Stopf die Betten, weich und kraus!

Юрко. Здорово утнула, як горохом об стіну! А як її зовуть?

Перекладач. Амалія. (Простягає руку.) Жени монету — пізнаєш, як далі.

Юрко. Як? Знов платити? (Проте, дає.) Хоч би знижку яку для члена профспілки. Шкода мені з таким репертуаром. Ні слова не розумієш, а ще плати.

Перекладач. Вона, бач, каже:

Вмію страву готувати, Хліб пекти і пиріжки; Прясти, прати, прасувати І збивати подушки.

Юрко. Та що ти кажеш? А вареники варити вміє?

Перекладач. Про вареники не казала, мабуть, уміє.

Юрко. Ні, мені такої не треба. Що толку, як вона буде цілісінький день прати, прасувати, пекти та варити. Це вже не жінка, а куховарка, краще я піду в їдальню, а хліба куплю в ЦРК31, годі вже, щоб жінка і світу не бачила. Час би і її визволити.

Марко (з міста). Правда, Юрку, правда! Ось і Чумак цю правду зрозумів, тільки ми ніяк не додумались.

Юрко. Забирай свою міщанську ідеологію, далі.

Спринцовка (з міста). Ось бачите, як перекладна міщанська ідеологія, то можна, а мені Наросвіта забороняє. Ех, і в пеклі правди немає.

Султан. Далі.

П л е з а н т виходить.

Юрко. А це хто?

Перекладач. Це, бач, англійська дівчина Плезант. Остання новина. Найкращий репертуар, маса психології. Плезант (співає).

I willi rever consent... consent... consent...

Тра-ля-ля-ля-ля-ля,

never... never... never...

(Танцює, перебігаючи з одного боку кону на другий, а потім ставить навколішки Юрка й обіймає його.)

Юрко. Калавур! Що вона каже? Кажи скоріше, бо вона мене задавить! (Сам дає гроші перекладачеві.)

Перекладач. Вона каже, що ніколи не згодиться кого-небудь покохати, така вона, бач, соромлива.

Юрко. Еге... Добре соромлива. Ні, моя любо, котись голландським сиром, я для тебе дуже грішний.

Дівчина вибігає. Добрі англійські звичаї, нічого казати!

Перекладач. Нічого не поробиш, англійський репертуар. У них, бач, завжди так — чотири акти дівчина не хоче, а потім сама на шию вішається — це ж психологія.

Султан. Далі. (Зловісно.) Щось ти, Юрку, дуже вередуєш...

Юрко. Коли ж все перекладна ідеологія... Мені б, знаєте, такої, щоб я й сам зрозумів. Нехай би хоч поганенька, та своя, рідна.

Фільм а увіходить і починає танцювати серпантин, граючи білим своїм убранням, на яке прожектор кидає різнокольорове проміння.

Юрко. Чудова дівчина, що й казати, та до того ж ще й мовчить. Як її звати?

Перекладач. Фільма, цариця екрану. (Простягає руку.) Ціп-ціп-ціп.

-Юрко (обурений). Та.за віщо! Вона ж нічого не каже.

Перекладач. Еге, не каже, то я мушу за неї казати. Це вона, бачиш, закохалася. Але він кохає іншу. Вона хоче [написати до нього листа і їде на автомобілі до своєї тьоті, яка...

Юрко. Е, ні, братику, як і тут без тебе не обійдешся, то я не хочу, нехай їде до своєї тьоті хоч і на трамваї.

Дівчина вибігає геть.

Султан (грізно). Гей! Покликати Юсуфа. (Плескає в долоні)

Увіходить страшенний негр-кат з величезним мфчем і стає ззаду Юрка.

Султан. Вибирай востаннє, Юрку, може, це прочистить тобі мозки.

Юрка (озирається на негра). Добра прочистка! Гм... Вбігає Д у н я — великоруська дівчина.

Юрко (радий). О! Дивись! Це вже неначе щось рідніше. Як її звати?

Перекладач. Дуня — великоруська дівчина.

Юрко (в захопленні). А нум, Дуню, утни ,що-небудь рідне!

Дуня (співає).

Уж вы ночи, ночи темные,

Надоели, надокучили.

С милым другом поразлучили,

Всю-то ноченьку млада прождала,

Всю-то темную проплакала,

Все-то думушки продумала,

Мне одна дума с ума нейдет —

Будто милый далеко, живет.

Далеко живет во чужой земле,

В остроге сидит, в окно глядит,

Он в окно глядит и меня зовет.

Отзовись, Москва, всколыхни весь мир,

Упадут остроги по всей земле!

Юрко (зривається на ноги і хапає її за руки). От спасибі тобі, дівчино, розважила мою душу! Дай же я поцілую тебе за це.

Перекладач. Стривай, стривай, друже, так не можна. Хіба ж можна розмовляти з нею без перекладача, ти ж нічого не зрозумієш. Давай копереду ціп-ціп-ціп. (Простягає руку.) Вона, бач, каже, що їй набридли темні ночі, то вона хоче, щоб скоріше провели електрифікацію в їхньому селі.

Юрко. Е, ні, братику, годі! Цю я й без тебе зрозумію. Хіба ж вона мені чужа, чи що. Котись, куме, ковбасою, поки я не наклав тобі по потилиці. *

Перекладач. Каламур! Мене пограбовано! Він ламає договір. У мене ж є дозвіл, папір'.

Султан (підводиться). Значить, ти вибираєш' її? — ~>

2Ш-

. У цю мить за лаштунками чути Мар уси н голос, що співає:

Нема милого, нема мого друга, Тільки досталася в серці моїм туга. Висохну од жалю і проплачу очі, Тебе не забуду анї в день, ні —в ночі...

Юрко (кидає Дунині руки і прислухається). Хто, хто це співає? Який рідний, чудовий голос! Маруся (так само).

Вийду на поле, гляну на море,

Сама я знаю, що мені горе.

Буду стояти, терпіти муку,

Чи не скаже милий дай мені руку.

Марко (зривається на ноги). Чий! Чий це голос такий рідний і такий знайомий? Що таке зо мною? Де я? Скільки годин або скільки років не чув я цього чудового голосу...

Маруся (виходить на естраду).

Ой Марку, Марку, нащо мені зрадив, Нащо забув ти, як мене звати? Чи не для тебе пішла на муку — З пекельної неволі тебе визволяти...

Марко кидається на естраду і хапає Марусю в обидві руки перш, як хто-небудь встиг схаменутись.

Ліліт схвильовано підводиться на своєму троні,

Марко (кричить). Марусю! Марусю! Ти моя рідна, ти слово мого визволення!

У ту ж мить настає темрява і все навкруги руйнується з величезним

гуркотом.

Музика.

Коли через кілька хвилин стає видно, пекло щезло. На сцені — перон звичайної залізничної станції. Уздовж перону стоїть ряд червоних товарних вагонів— цілий поїзд. На пероні Марко— здоровий і веселий, у літньому військовому вбранні. Біля нього М а р у с я., яку він держить за руки в тій самій позі, як за кілька хвилин перед цим. Поруч їх — товариш з армії. Ясний травневий ранок.

Марко. Так-то, товаришу Білобородов. Це вона, ця дівчина, вирятувала і наші вагони, і мене. Якби не вона, не побачив би я більш бідого світу. Це вона відволала мене од сипняку і од— смерті. 32 дні

лежав я в лазареті тих-лиходіїв, що тільки й чекали, щоб я вмер, та, певне б,л.вшоршщ якби не вона. Вона мене й годувала, вона й телеграму тобі надіслала, вона й накладні утягла у тих шахраїв, що вкрали їх у мене, коли я лежав в маячні,— все вона. Можна сказати, із пекла вирятувала і мене, і наші вагони!

Білобородов (бере Марусю за руки). Спасибі тобі, дівчино. Але дивись, Марку, щось ти дуже до неї прихилився, стережись, як би не потрапив ти з однієї неволі в другу.

Марко. Це не неволя, (Знов бере Марусині руки.) Це товариш і друг на все життя. Коли вже мене сама Ліліт не зуміла збавити — нащо вже красуня.

Білобородов. Ліліт? Яка це Ліліт?

Марко. Цариця пекельна, перша Адамова жінка, така, брат, красуня, а як співає!

Білобородов. Та ти що, брате? (Пробує рукою його лоба.) Невже ще... того?

Марко (сміється). Та й то, мабуть, пропав би, коли б не Маруся.

Маруся. То-то ти все про неї згадував у маячні та ще дмухав мені чогось у вічі, дивись, може, ти ж справді в неї закохався.

Марко. Хіба дмухав? (Сміється.) Це я, бачиш, шукав проводирку з пекла, ну й, здається, знайшов.

Увіходить Хламушка в новому незвичайному вигляді, чисто вмитий, у новенькому червоноармійському одязі.

Хламушка.

А ось і я!

Сміло в ногу

На вільну дорогу,

Уверх голова —

Раз,

Два.

Драстуйте, товаришу командире! Що накажете далі робити? Перші вагони вже перевірили.

Марко (кладе йому руку на плечі). Добре, Хламушко, добре. А це, товаришу Білобородов, ще один "пекельний" мій приятель, а звуть його Хламушкою, теж чимало мені допоміг, ані на крок від мене не відходив, як я в сипняку лежав.

Маруся. Усе молоко тобі носив та яйця, крав, певно, десь, він же і накладні допоміг мені утягти.

Марко. А тепер хоче до нас у Червону Армію, в полк.

Білобородов. Малий дуже, що йому там робити.

Хламушка (завзято). Все! Все! За барабанщика буду! Що хочете робитиму!

Марко. Буде, він добрий хлопчисько. То не будеш більш кондукторів та чортів дурити?

Хламушка. Чому ні? Прийдеться, то буду. Марко. А "засмаги" тобі своєї не жалко? Хламушка (хапається за щоки). Нічого, справжньої здобуду.

Марко. Здобудемо, Хламушко, здобудемо на свіжому повітрі, на гарячому сонці. Здобудемо й тобі місце під сонцем. Ну, а тепер — в дорогу. Так згода, Марусю? ^ Маруся (весело). Згода!

Марко. Скрізь і всюди?

Маруся. Хоч і на край світу.

Марко. На лихо й на радість?

Маруся. Хоч і на смерть!

Марко. Ну, то час рушати; Ходім же в наш поїзд, що повезе нас через вогонь і боротьбу до нового життя!

Усі повертаються, щоб іти в вагони. Тієї хвилини чути пісню, що співають червоноармійці, пораючись

біля вагонів.

Йдемо вперед, віки за нами,

Червоний прапор угорі,

І голубими берегами

Комуна сяє вдалині!

В комуну йдем,

Червоний край,

Із революції мечем

Вперед,

Рушай!

Завіса.

[1928]